

tasavvur

tekirdag ilahiyat dergisi | tekirdag theology journal

e-ISSN: 2619-9130

tasavvur, Aralık/December 2022, c. 8, s. 2: 843-878

İslam Hukuku Açısından Örfi Nikahın Değerlendirilmesi
Evaluation of Traditional Marriage in terms of Islamic Law

Yusuf BULUTLU

Dr. Öğr. Gör., Bursa Uludağ Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri ABD,
Ph D Lecturer, Bursa Uludag University,
Faculty of Theology, Department of Islamic Law
yusufbulutlu@uludag.edu.tr

ORCID: 0000-0003-0810-8879

DOI: 10.47424/tasavvur.1142514

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 08 Temmuz / July 2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 07 Ekim / October 2022

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / December 2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Atf / Citation: Bulutlu, Yusuf . " İslam Hukuku Açısından Örfi Nikahın Değerlendirilmesi". *Tasavvur - Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 8 / 2 (Aralık 2022): 843-878.
<https://doi.org/10.47424/tasavvur.1142514>

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected.
web: <http://dergipark.gov.tr/tasavvur> | mailto: ilahiyatdergi@nku.edu.tr

Copyright © Published by Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi / Tekirdag Namık Kemal University, Faculty of
Theology, Tekirdag, 59100 Turkey.

CC BY-NC 4.0

Öz

Bu makale, son dönemlerde gittikçe yayılan yeni nikah türü olan örfî nikahın çeşitlerini, yayılmasına zemin hazırlayan sebepleri, istatistiksel verilerle sosyolojik olarak insanların yaklaşımını ve fikhî açıdan değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Çalışmada toplumsal sebepler ve hukuksal normlar beraber düşünülerek doğru sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. İnsanların örfî nikaha yönelmelerini doğru değerlendirmek için çalışmada istatistiksel verilere başvurulmuş böylece araştırmanın sosyolojik boyutunun da ortaya konulması hedeflenmiştir. Araştırmada önce nikah kavramının tanımı, rükünleri, şartları ve çeşitleri özetle anlatılarak nikahın kavramsal, hukuksal çerçevesi ve tasavvuru çizilmiştir. Böylece örfî nikahın değerlendirileceği ve kıyas edileceği asıl kavramlar ve normlar ortaya konulmuştur. Sonrasında çalışmanın asıl konusu olan örfî nikahın tanımı, çeşitleri, yayıldığı ülkeler, istatistiksel veriler, ortaya çıkmasına zemin hazırlayan sebepler ve İslam fikhî açısından klasikten günümüze değerlendirmeler yapılmıştır. Bunun sonucunda örfî nikahın üç farklı şekilde yapıldığı, bunlardan ikisinin caiz birinin ise caiz olmadığı; bu nikaha başvuranların genelde birden çok evlilik yapmak isteyenler ile üniversite gençlerinden oluştuğu anlaşılmıştır. Bu nikahla ilgili iki temel görüşün varlığı söz konusu olup bunlardan birinci ilanı şart koşan Malikiler iken ikinci sadece iki şahidi yeterli gören cumhur ulama olduğu saptanmıştır. Bu örfî nikahın yarattığı bir takım olumlu ve olumsuz sonuçlarının olduğu, bu minvalde olumlu yönüne bakanların cevaz verdiği, olumsuz yönlerini göz önüne alanların ise cevaz vermediği görülmüştür. Ancak klasik dönemden bugüne baktığımızda cumhurun iki şahitli nikahı ilan şartını sağladığı gerekçesiyle gizlenmesi şahitlerden talep edilse bile caiz gördüğü belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslam Fıkında Nikah, Örfî Nikah, Gizli Nikah, Şahitsiz Nikah, İlansız Nikah

Abstract

This article aims to evaluate the types of customary marriage, the reasons that paved the way for its spread, the sociological approach of the people with statistical data, and the evaluation in terms of Islamic Fiqh (jurisprudence). In the study, it has been tried to reach the right result by considering the social reasons and legal norms together. In order to correctly evaluate people's ori-

entation to customary marriage, statistical data was used in the study, thus it was aimed to reveal the sociological dimension of the research. In the research, firstly, the definition of the concept of marriage, its elements, conditions and types were briefly explained and the conceptual, legal framework and imagination of marriage were drawn. Thus, the main concepts and norms in which the customary marriage will be evaluated and compared have been put forward. Afterwards, the definition of customary marriage, which is the main subject of the study, its types, the countries where it is spreading, statistical data, the reasons that paved the way for its emergence, and Islamic Fiqh from the classical to the present were made. As a result, customary marriage was performed in three different ways, two of which were permissible, one was not; It has been determined that the applicants for this wedding are generally those who want to have more than one marriage and the university students. It has been seen that this customary marriage has some positive and negative consequences, and those who look at its positive aspects are allowed, while those who consider its negative aspects are not. However, from the classical period to the present, it has been determined that it is permissible for the public to hide the two-witness marriage on the grounds that it fulfills the condition of announcement, even if it is demanded from the witness.

Keywords: Marriage in Islamic Jurisprudence, Customary Marriage, Secret Marriage, Witnessless Marriage, Unannounced Marriage

Giriş

İslam, Müslümanların dünyevî ve uhrevî hayatlarında felaha ulaşmaları için inanlara birtakım sorumluluklar yüklemiştir. Bu sorumluluklardan birisi de dünya-ahiret huzurunun temeli olan aile kurma sorumluluğudur. Aile kurmanın ilk adımı ise nikahtır. Doğru temeller üzerine kurulan bir evlilik aile hayatının başlangıcıdır. İslam hukuku da önemine binaen evliliği belli şartlara bağlamıştır. Bu rükün ve şartlar evliliğin geçerliliği için gereken nikahtın unsurlarıdır. Bu unsurların sağlanması evliliğin hukuki ve dini boyutu açısından son derece önemlidir. Zira bu unsurlardan birinin veya birkaçının eksik olması nikahın sağlıklı ikame edilmesini ve sonuçlarını olumsuz etkilemektedir.

Geçmişten günümüze gelişen teknolojik ve toplumsal olaylar yeni nikah türleri ortaya çıkarmıştır. Bu yeni nikah akitleriyle ilgili çeşitli tartışmalar yaşanmış, bir kısım fukahâ yeni nikah akitlerine cevaz verilirken bir kısım cevaz vermemiştir. Bu yeni türlerden biri olan örfî nikahın da hükmü etrafında çeşitli tartışmalar yaşanmış, bir kısmı bu nikahın haram olduğunu şartları sağlamadığını ifade ederken bir kısmı ise cevaz vermiştir. Buna rağmen örfî nikah birçok ülkede yayılmış ülkemizde de mültecilerle birlikte örfî nikaha başvuranların sayısı artmıştır. Bu durum örfî nikahı yeniden tartışma konusu yapmıştır. Ancak etrafında tartışma yürütülen örfî nikah birden çok nikah çeşidi için kullanıldığından hükmünün tartışılmasından önce bu nikahın kaç farklı şekilde yapıldığı, neden yayıldığı gibi konuların sorgulanması ve tarafsız bir şekilde sebepler ve sonuçlar istatistiksel verilerle beraber değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu şekilde bir çalışmanın örfî nikah adıyla ülkemizde güncelliğine rağmen henüz yapılmadığını, ancak gizli nikah adıyla bir yüksek lisans tezi¹ yapıldığını bu tezin örfî nikahı tam olarak yansıtmadığı ve ulaşılan sonuçların tarafımızca ulaşılan sonuçlardan farklı olduğu görülmüştür.² Bundan dolayı bu çalışma, örfî nikahın yapılış şekillerini, genel nikahla arasındaki farkların ortaya konulmasını, klasik dönemdeki gizli nikahla benzerliğini, bu nikaha insanları sürükleyen sebepleri ve bunların istatistiksel verilerini inceleyerek hükmünü ortaya koymak amacıyla kaleme alınmıştır.

I. NİKAH AKDİNE GENEL BAKIŞ

Makalemizin konusu olan örfî nikahın doğru şekilde değerlendirilmesi nikah akdinin İslam fıkıhındaki tanımını, rükünlerini, şartlarını ve çeşitlerini kavramaya bağlıdır. Zira örfî nikahın durumu, İslam fıkıhına göre değerlendirileceğinden o hukuk sisteminde akit tasavvurunun doğru yapılmış olması gerekir. Bu açıdan makalede önce nikah akdinin tanımı, rükünleri, şartları ve çeşitleri kısaca serdedilecektir.

A. Tanımı

“Nikah” kelimesi Arapça’da “ne-ke-ha” fiilinin mastarı olup sözlükte eklemek, birleştirmek, cinsel ilişkiye girmek ve akit yapmak anlamlarında kulla-

¹ Sema Öztürkoğlu, *İslam Hukukuna Göre Gizli Nikah Sebepleri ve Sonuçları* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

² Öztürkoğlu, *İslam Hukukuna Göre Gizli Nikah*, 81.

nılmıştır.³ Fıkıhta ise Şâri' tarafından belirlenen şartlara uygun olarak aralarında evlenme engeli bulunmayan erkek ve kadının süresiz şekilde hayatlarını birleştirme akdini ve bu yolla oluşan evliliği ifade etmektedir.⁴ Bu evliliğin bir sonucu olarak karı- koca arasında hukukî, örfî, cinsî ve sosyal bağ oluşur. Taraflar nikah akdiyle karşılıklı bir takım hukuki ve medeni sorumluluklar yüklenirler.

Nikah lafzının Hanefilere göre hakikat manası cinsel ilişki iken mecaz manası akit yapmaktır.⁵ Nikah kelimesinin mecaz manası olan akit yapmak fıkıh kaynaklarında sıkça kullanılmıştır. Hakikat manası olan cinsel ilişki anlamı da fıkıhta kullanılmış olmakla birlikte bu mana kastedildiğinde lafzın hakiki manasına özellikle işaret edilmiştir.⁶ Bunun nedeni nikah kelimesinin hem mecaz hem de hakikat manasının dilde ve literatürde sıkça kullanılmasıdır.

Medeni hukukta ise nikah, daha çok evlilik manasında kullanılmıştır. Hukukçular arasında yaygın görüşe göre evlilik, tam ve istikrarlı bir ortak hayat tesis etmek için iki farklı cinsiyetteki mükellefin hukuken geçerli bir şekilde bir araya gelmeleridir. Evlilik bir diğer ifadeyle hukuki, sosyal ve ahlaki bir yapıdır.⁷ Nikahın fıkıhtaki kullanımı da evliliği başlatan akit olması yönüyle medeni hukukla aynı tanımı yaptığını söyleyebiliriz.

B. Rükünleri

Rükünler, akdin kurucu unsurları iken şartlar akdin geçerliliğini sağlayan unsurlardır. Bununla birlikte bazı mezhep ekollerinde ve hatta aynı mezhep ekolu içinde rükün ile şart tek başlık altında ele alınıp aynı kabul edildiği

³ Muhammed bin Mekram bin Ali el-Ensârî İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab* (Beyrut: Dâru's-Sadîr, 1993), 2/526.

⁴ Fahrettin Atar, "Nikâh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33/112-113.

⁵ Muhammed Alaeddin bin Ali el-Haskefî, *İfâdatu'l-Envâr alâ Usuli'l-Menâr*, thk. Muhammed Barakât (Dimaşk: Mektebetu'l-İmami'l-Evzâî, 2008), 121.

⁶ Haskefî, *İfâdatu'l-Envâr alâ Usuli'l-Menâr*, 121-127.

⁷ Bilge Öztan, *Aile Hukuku* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2004), 94.

olmuşsa da mezheplerde yaygın olan görüş rükün ile şartın farklı olduğudur.⁸ Nitekim rükün akdin kendisine ait unsurlar olup akdin kurulması için gerekli öğeler iken şartlar bu akdin geçerliliği için gerekli unsurlardır. Rükünler, bir diğer ifadeyle akdin kurulmasına yönelik iç şartlardır. Akdin dışındaki unsurlar ise şartlardır. Akdin kurucu şartları rükünler olduğu göz önüne alındığında rükünleri tanımlayarak konuya başlamak doğru olacaktır.

Rükün; Arapça kökenli bir kelime olup sözlükte güçlü tarafı ifade etmektedir.⁹ Terim manası ise asıl olan hakikatin bağlı olduğu veya taalluk ettiği şeydir.¹⁰ Bu ifadeyle kastedilen evlilik bağına sağlayan nikah akdinin ikame edilmesi kendisine bağlı olan unsurlara bağlı olmasıdır. Nikah akdinin varlığı bu unsurların varlığına taalluk eder. Akitlerde rükünler akdin üzerine kurulduğu unsurları ifade eder. Bu unsurlardan tamamı veya bazıları eksik olduğunda akit batıl olur.

Nikah akdinin üzerine bina edildiği rükünler üçtür. Bunlar: İcap, kabul ve akdin taraflarıdır. Hanefiler, sadece icap ve kabulü yeterli görmüşlerdir.¹¹ Zira onlara göre tarafsız akit olmayacağından ve irade beyanının varlığı tarafların varlığını gerektireceğinden tarafları rükünden sayma gereği duymamışlardır. Diğer taraftan Hanefiler tarafları akdin in'ikad şartlarından saydıklarından rükünlerden saymamışlardır.¹² Fıkıh mezheplerinde nikahın rükünleri değişse de Hanefilerin de içinde olduğu genelin görüşünü aldığımızda bunlar yukarıda ifade ettiğimiz unsurlardır. Zira bir akdin ortaya konulması temelde akdin taraflarını ve irade beyanlarını gerektirir.¹³

⁸ Şart ve rükün nazariyesinin evlilik ve boşanma açısından genel değerlendirmesi için bkz Zeki Koçak, "Şart Nazariyesi Açısından İslam Aile Hukukunda Evlenme ve Boşanma", *Ekev Akademi Dergisi* 64 (Güz 2015), 339.

⁹ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 13/185.

¹⁰ Cemal bin Muhammed İbn Mahmud, *ez-Zevâcu'l-Urfî fi Mîzânî'l-İslam* (Beirut: Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2004), 52.

¹¹ Burhaneddin bin Ebubekir el-Merğînânî, *el-Hidâye Şerhu'l-Bidâye*, thk. Talâl Yusuf (Beirut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.), 1/185.

¹² Abdülmelik bin Yusuf el-Mutlak, *ez-Zevâcu'l-Urfî Dâhile'l- Memleketi'l-Arabiyyeti's-Suudiyye ve Hâricehâ (Dirâsetun Fıkhiyyetun İctimâ'iyetun Nakdiyyetun)* (Riyad: Daru'l-Âsime lin-Neşri ve't-Tevzi', 1427), 70.

¹³ Ebu Velid Muhammed bin Ahmed bin Muhammed İbn Rüşd el-Hafid, *Bidâyetü'l-Müctehid Nihâyetü'l-Muktesid* (Kahire: Dâru'l-Hadis, 2004), 3/32.

1. Akdin Tarafları

Nikah akdinin en temel rüknü akdin taraflarıdır. Zira evlilik kurumunun tesisi bir erkek ve bir kadını zorunlu kılar. Bu iki yetişkin insanın karşı cinsle aile bağı kurma isteği evlilik için ilk adım olup nikah akdinin de konusunu oluştururlar. Evlilik için akit yapmak isteyenlerde birtakım şartlar aranmıştır. Bu şartların bazıları sıhhat bazıları ise nefâz şartlarıdır.¹⁴ Hanefilerin taraflarda aradığı şartlar şöyle sıralanabilir: Müslüman olması (erkek için), kadın ve erkek arasında evlilik engelinin bulunmaması ve aklî ehliyeti yetersiz veya baliğ olmayanların veli veya vâsisi olmasıdır.¹⁵ Diğer mezheplerde kadının ehliyeti tam olsa da bekar ise veli tayin edilmesi şart koşulmuştur.¹⁶ Nikahın şartları konusunda buna daha geniş değinilecektir. Ancak burada ifade etmemizin sebebi veli veya vasi akdin taraflardan olacağından bu akdin kurulup kurulamayacağına doğrudan etki etmektedirler. Akdin taraflarından erkeğin Müslüman olması şart koşulmuşken kadının Müslüman olma şartı aranmamıştır.¹⁷ Buna birçok sebep gösterilmekle birlikte bu sebeplerin başında kadının erkeğe göre beden ve duygusal olarak daha zayıf konumda olması gösterilmiştir.¹⁸ Tarafların varlığı nikah akdinin kurulması için yeterli değildir. Zira evlilik niyeti güden iki tarafın olumlu açık beyanları gerekmektedir. Bu irade beyanı akdin temel iki rüknünü barındırır.¹⁹

2. İrade Beyanı (İcap ve Kabul)

Evlilik bağının kurulması için taraflar, akdin kurulması için de bu tarafların irade beyanları gereklidir. Bu beyanlardan ilki taraflardan birinin evlilik teklifini karşı cinse açıkça sunmasıdır. Fıkıhta Hanbelî ve Malikî mezhepleri

¹⁴ Merğînânî, *el-Hidâye Şerhu'l-Bidâye*, 1/185.

¹⁵ Merğînânî, *el-Hidâye Şerhu'l-Bidâye*, 1/186.

¹⁶ İbn Rüşd el-Hafîd, *Bidâyetü'l-Müctehid Nihâyetü'l-Muktesid*, 3/33; Şemsüddin Muhammed bin Ahmed el-Hâtîb eş-Şirbîni, *Muğni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Elfâzi'l-Minhâc* (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994), 4/243; Ebu Muhammed Muvaffakuddin Abdullah bin Ahmed bin Muhammed İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Muğni fî Fıkhü'l-Hanbelî* (Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 1997), 9/348.

¹⁷ Bakara 2/221.

¹⁸ Ahmed bin Yusuf ed-Deryûviş, *ez-Zevâcu'l-Urfî Hakikatuhu ve Ahkâmuhu ve Âsâruhu ve'l-Enkihatu Zâte Sılatın Bihi* (Riyad: Daru'l-Âsime lin-Neşri ve't-Tevzi', 2005), 31.

¹⁹ Atar, "Nikâh", 33/112/117.

kadının veya velisinin sunduğu teklife icap derken Hanefiler irade beyanını ilk ifade edenin sözünü icap diğerini kabul olarak almışlardır.²⁰ Ancak delillere dikkatlice bakıldığında Hanbelî ve Malikîlerin icap tanımlarının lügat anlamına çok uygun olmadığı anlaşılır.²¹ Zira dilde teklifi sunmanın icap, teklife karşı verilen cevabın kabul olduğu anlaşılır ki yukarıda da ifade edildiği üzere Hanefilerin görüşü de bu yöndedir.²²

İcap: İki cinsten birinin diğerine nikah teklifi yapması şeklinde tanımlanabilir. Kabul ise iki cinsten birinin kendisine yapılan teklifi olumlu cevaplandırmasıdır.²³ İcap ve kabulün hangi lafızla yapılacağına yönelik tartışmalar olmuştur. Şâfiîler ve Hanbelîler sadece Kur'an'da geçen "nikah" ve "tezvic" lafızlarıyla irade beyanı olması gerektiğini ifade ederken Hanefiler, dillerin ve örflerin mutatafızlarıyla da irade beyanının yapılabileceğini ifade etmişlerdir.²⁴ İcap ve kabulün hangi zaman kipiyle yapılması gerektiği de tartışma konusu olmuştur. İcap ve kabulün mazi sîga ile yapılması konusunda ittifak edilmişse de diğer sîga ve zaman kipleri konusunda ihtilaf edilmiştir.²⁵ Bazı fakihler, evlilik hazırlıkları, nişan vb. adımlarla birlikte nikah akdi yapıldığında muzâri sîga ile de akit kurulabileceğini ifade ederler.²⁶

C. Şartları

Nikah akdinin geçerli olması için birtakım şartlar gereklidir. Bu şartlar sağlandığında nikah akdi evlilik bağı ve sorumluluklarını taraflara sağlar. Bu şartlar kuruluş, geçerlilik, yürürlük ve bağlayıcılık şeklinde dörde ayrılmıştır. Ancak yürürlük ve bağlayıcılık şartları akdin kurulmasından sonraki durum olduğundan akdin meydana gelmesini ifade eden kuruluş şartlarını,

²⁰ Merğînânî, *el-Hidâye Şerhu'l-Bidâye*, 1/185.

²¹ İbn Rüşd el-Hafîd, *Bidâyetü'l-Müctehid Nihâyetü'l-Muktesid*, 3/30-33; İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Muğnî fi Fıkhı'l-Hanbelî*, 9/339.

²² Merğînânî, *el-Hidâye Şerhu'l-Bidâye*, 1/185.

²³ İbn Mahmud, *ez-Zevâcu'l-Urfî fi Mizâni'l-İslam*, 53.

²⁴ Alâuddin Ebû Bekir b. Mes'ûd Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi' fi Tertibi's-Şerâi'* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986), 2/230; İbn Rüşd el-Hafîd, *Bidâyetü'l-Müctehid Nihâyetü'l-Muktesid*, 3/30-34; İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Muğnî fi Fıkhı'l-Hanbelî*, 9/339-340.

²⁵ Nikah lafızları hakkında geniş bilgi için bkz. Fatih Çınar, "Şer'î Naslar Bağlamında Nikâh Lafzı ve Fikhî Tesiri", *Mütefekkir* 7/13 (30 Haziran 2020), 225-240.

²⁶ İbn Mahmud, *ez-Zevâcu'l-Urfî fi Mizâni'l-İslam*, 53.

sahih ve muteber olduğunu ifade eden geçerlilik şartlarını vermekle yetineceğiz. Zira yürürlük ve bağlayıcılık akdin kurulması ve sahih olmasından sonra ortaya çıkan birtakım şartlardır. Kısaca yürürlük şartları akdin hukuken varlık kazandıktan sonra tarafların veya velinin onayında bir eksiklik veya onay alma durumu varsa bu şart ortaya çıkar. Hanefilerde bu şartın zıttı mevkufluk akit olup akdin onay gerektirmesi durumudur. Örnek olarak fuzulî kişinin yaptığı nikah teklifi veya velinin onayı gibi benzer meseleler verilebilir.²⁷ Akdin bağlayıcılık şartlarına bakıldığında asıl olan her sahîh akdin bağlayıcı olduğudur. Ancak bazı durumlarda taraflar akdi feshetme haklarına sahiptirler. Akdi feshetme durumları çeşitli olup esasında evlilik için temel durumlardan bazısının tarafların birinde eksik olması durumunda öne çıkar.²⁸

1. Kuruluş Şartları (İn'ikad Şartları)

Kuruluş şartları, akdin meydana gelmesi için tıpkı rükünler gibi gerekli olan kuruluş (in'ikad) şartlarını ifade eder. Nikah akdinin varlığı bu şartlara bağlı olup bunlardan biri eksik olması durumunda nikahın rükünlerinde olduğu gibi batıl olur.²⁹ Nikah akdinin kuruluş şartlarını şöyle sıralayabiliriz.

Evlenme Ehliyeti: Nikah akdine taraf olacak kişilerin evlilik için tam ehliyet sahibi olmalarıdır. Hukuki olarak nikah akdinde taraf olma yetkisini kazanmış birey evlenme ehliyetini kazanmıştır. Ruh hastaları, zihinsel engelli hastalar, buluş çağına ermemiş çocuklar tam ehliyet şartını sağlamamışlardır. Bunların evlilik izinleri veli veya vasiye ihtiyaç duyar. Bu durumdakilerin evlilik durumu fıkhî tartışılmış ve belli şartlarda veli veya vasi gözetiminde izin verilmiştir.³⁰ Evlenme ehliyetinin en tartışmalı maddelerinden biri itibari buluş yaşının kaç olduğudur. Bu konuda cumhurun görüşü, on beş yaşını doldurmuş kişinin buluş çağına ermemiş olsa bile itibari olarak ergen- yetişkin bir birey olduğu yönündedir.³¹ İmam Ebu Hanîfe'ye göre ise on sekiz yaşına girmiş olmanın itibari buluş olduğunu bildirmiştir. Nitekim 1917'de Osmanlı Devleti tarafından yürürlüğe konulan aile hukuk namesinde kızlar için

²⁷ Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi' fi Tertibi's-Şerâi'*, 2/232.

²⁸ Atar, "Nikâh", 33/112-117.

²⁹ Merğînânî, *el-Hidâye Şerhu'l-Bidâye*, 1/185-188.

³⁰ Mutlak, *ez-Zevâcu'l-Urfî Dâhile'l-Memleke*, 71-78.

³¹ İbn Rüşd el-Hafîd, *Bidâyetü'l-Müctehid Nihâyetü'l-Muktesid*, 3/39; İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Muğnî fi Fıkh'l-Hanbelî*, 9/348-353; Merğînânî, *el-Hidâye Şerhu'l-Bidâye*, 1/191.

on yedi erkekler için on sekiz yaş itibari buluğ yaşı olarak belirlenmiştir.³² Buluğ yaşının itibari on beş yaşını doldurmak şeklinde son dönem cumhurun görüşü olmakla birlikte bu itibari yaşın zamana ve mekâna göre değişeceği bilinmelidir. Zira iklim, toplum, zaman ve toplumsal gelişim bu yaş itibarını aşağı veya yukarı çekebilir. Bu konuda asıl olan on beş olmakla birlikte ihtiyaca binaen on sekize kadar yükseltilebilir. Bunu dönemin ve bölgenin fakihleri belirler.

Meclis Birliği: Akit yapacak tarafların irade beyanları olan icap ve kabulün aynı mekânda araya fasıl girmeden yapılmasını ifade eder.³³ İkisi arasında bir fasıl girer veya mekân değişirse bu durumda icabın yeniden yapılması gerekir. Şayet taraflar birbirlerinden uzaktaysalar Hanefilere göre mektupla bunu sağlayabilirler.³⁴

Evllenme Engelinin Bulunmaması: Tarafların birbiriyle evlilik kurabilmeleri için aralarında sürekli veya geçici engelin bulunmamasıdır. Bunlar kan, süt veya evlilikten doğan engellerdir. Bu engellerden herhangi birinin varlığı akdi batıl kılar. Şayet evlilik yapılmışsa ve böyle bir engel olduğu tespit edilirse evlilik bağı mahkemece bitirilir.³⁵

Nikahın Amaç ve Maksadına Aykırı Şart Koşulmaması: Evliliğin temel amaç ve hikmetlerine muhalif olan gayri mülahim şartlar sunmak akdi batıl kılar.³⁶ Zira hayatın olağan akışında evliliğin bir takım genel maksatları vardır. İnsanlar bu maksatları gerçekleştirmek için evlenirler. Bu maksatları ilga eden veya etkisiz kılan şartlar akdin kendisine mülahim değildir³⁷. Naslarda geçen maksatlara da şartlar muhalefet etmemelidir.

³² Hukûk-ı Âile Kararnâmesi, md. 4-8, (İstanbul 1917).

³³ Abdüsselam bin Said et-Tenûhî Sahnûn, *el-Müdevenetü'l-Kübrâ* (Beyrut: Dâru'l-Kitabi'l-İlmiyye, 1994), 2/108.

³⁴ Kâsânî, *Bedâi' u's-Sanâi' fi Tertibi's-Şerâi'*, 2/232.

³⁵ Abdurrahman bin Muhammed İvad el-Cezîrî, *Kitabu'l-Fkîh alâ Mezâhibi'l-Erba'a* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2003), 4/20-22; Merğînânî, *el-Hidâye Şerhu'l-Bidâye*, 1/186.

³⁶ Cezîrî, *Kitabu'l-Fkîh alâ Mezâhibi'l-Erba'a*, 4/80.

³⁷ Akde mülahim olmayan şarta şu örnek verilebilir: Bir tarım arazisinin satışında oraya buğday ekilmeme şartı koşulmasıdır. Zira tarım arazisinin alınma amacı ürün elde etmek içindir. Bu ürün buğday veya başka tür ürün olabilir.

2. Geçerlilik Şartları (Sıhhat Şartları)

Evlilik nikah akdiyle varlık kazanır. Nikah akdinin ise hukuki varlık kazanması kuruluş şartlarının yanında geçerlilik şartlarını da gerekli kılar. Geçerlilik şartları fıkhıta sıhhat şartları olarak adlandırılmaktadır. Bu şartlar, akdin kuruluş şartlarından sonra akdin hukuki olarak tamamlanmasını sağlar. Hanefiler sıhhat şartlarını sağlamayan nikah akdinin fasit olduğunu savunurken diğer mezhepler böyle bir akdin batıl olduğunu görüşündedirler.³⁸

Ehliyet ve Veli: Nikahın sıhhat şartlarından biri de kadın veya erkeğin evlilik için ehliyet sahibi olup olmadığı ve ehliyetten yoksun olduğu kabul ediliyorsa velinin gerekliliğidir. Hanefiler, reşit her kadının evlilik akdi için ehliyet sahibi olduğu ve veli olmadan akit kuracağı görüşündedir. Diğer mezhepler ise özellikle bekar kadının evlilik ehliyetini tek başına kullanamayacağını bilakis bu ehliyetini velinin onayı ile kullanabileceğini ifade ederler.³⁹ Nikah akdinde veli Hanefiler ile diğer mezhepler arasında çok tartışılmış ve bu konuda birçok delil sunulmuştur.⁴⁰ Hanefilere göre velisiz nikah diğer mezheplerde batıl olduğundan ihtiyaten velisiz nikahtan kaçınmak evludur.⁴¹ Hanefilere göre veli şart olmadığından veli evliliğe izin vermediğinde akit sahih olur ve velilin eşler arasında kefâet olmadığı durumlarda nikaha itiraz hakkı bulunur.⁴² Buna mukabil cumhura göre veli şartı nikah akdinden olduğu için velisiz nikah batıl olur. Bu konuda ihtilaftan çıkmak için Hanefiler de veli şartını müstahap saymışlardır.⁴³

³⁸ İbn Rüşd el-Hafid, *Bidâyetü'l-Müctehid Nihâyetü'l-Muktesid*, 3/36-38; Şirbinî, *Muğni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Elfâzi'l-Minhâc*, 4/226; İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Muğni fi Fıkhı'l-Hanbelî*, 9/349; Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi' fi Tertibi's-Şerâi'*, 2/228.

³⁹ Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi' fi Tertibi's-Şerâi'*, 2/237-238; İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Muğni fi Fıkhı'l-Hanbelî*, 9/349; Şirbinî, *Muğni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Elfâzi'l-Minhâc*, 4/226.

⁴⁰ Veli şartı hakkındaki mezhepler arasındaki geniş tartışmalar için bkz. Deryûviş, *ez-Zevâcu'l-Urfi Hakikatuhu ve Ahkâmuhu*, 41; Mutlak, *ez-Zevâcu'l-Urfi Dâhile'l-Memleke*, 71; İbn Mahmud, *ez-Zevâcu'l-Urfi fi Mîzânî'l-İslam*, 5363.

⁴¹ Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi' fi Tertibi's-Şerâi'*, 2/318.

⁴² Deryûviş, *ez-Zevâcu'l-Urfi Hakikatuhu ve Ahkâmuhu*, 41-45; Fatih Çınar, "Nikâhta Denkliğe Konu Olan Vasıflar ve Bunların Fıkhî Tesiri", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 20/1 (29 Haziran 2020), 265-285.

⁴³ Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi' fi Tertibi's-Şerâi'*, 2/236-238.

Şahitler: Evlilik bağına sağlayan nikah akdinin en önemli şartlarından biri nikah akdini oluşturan icap ve kabulün akdedildiği mecliste şahitlerin varlığıdır.⁴⁴ Nikahın hukuki sonuç doğurması şahitlere bağlıdır. Şahitsiz akdedilen bir nikah Hanefîlerde⁴⁵ fasit, Şâfiî ve Hanbelîlerde batıl iken Mâlikîlerde ilan yapılması durumunda nikah sahihtir.⁴⁶ Şahitlerin nikahta hazır olmaları, icap ve kabul sîgalarını işitmeleri şarttır.⁴⁷ Şahitler hususunda Mâlikîler dışında ittifak vardır. Mâlikîler de ilan şartıyla aslında bu şartı yerine getirmiş olurlar.⁴⁸ Bu konudaki ittifak bize nikah akdinde şahitlerin hiçbir şekilde ilga edilemeyeceğini ifade eder. Bu nedenle Tunus, Mısır ve Ürdün gibi ülkelerdeki şahitsiz yapılan örfî nikah önemli bir problemdir.⁴⁹ Zira, bu ülkelerde özellikle üniversite gençliği arasında çok yayılmış ve bir takım hukuki ve toplumsal olumsuzluklara yol açmıştır.⁵⁰ Nitekim makalemizde örfî nikahın türleri incelendiğinde buna da değinilecektir.

Evlilikte Zorlama Olmaması: Hanefîler dışındaki mezheplerin tamamı evlilikte taraflardan birinin ikrah ile icap veya kabulünü geçersiz saymıştır.⁵¹ Genelde akitler tarafların karşılıklı rızasına veya rızaya dayalı irade beyanına dayalıdır. Zira insanlar arasındaki mal takası veya medeni akitler rızaya dayanmaz ise hukukun görevi olan huzur, mal ve akit güvenliği yok olmuştur. Bu konuda Hanefîler ikrah altında irade beyanı olduğu sebebiyle akdi geçerli kılrsa da irade beyanı eksik olduğundan geçersiz sayılması gerekir.⁵² Nitekim

⁴⁴ Cezîrî, *Kitabu'l-Fkâh alâ Mezâhibi'l-Erba'a*, 4/18.

⁴⁵ Merğînânî, *el-Hidâye Şerhu'l-Bidâye*, 1/185.

⁴⁶ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Elfâzi'l-Minhâc*, 4/234; İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Muğni fî Fıkhu'l-Hanbelî*, 9/350; İbn Rüşd el-Hafîd, *Bidâyetü'l-Müctehid Nihâyetü'l-Muktesid*, 3/36.

⁴⁷ Deryûviş, *ez-Zevâcu'l-Urfî Hakikatuhu ve Ahkâmuhu*, 45; Merğînânî, *el-Hidâye Şerhu'l-Bidâye*, 1/186.

⁴⁸ Sahnûn, *el-Müdevenetü'l-Kübrâ*, 2/127-129.

⁴⁹ Hudâ Trablîsî, "Tunuslu Üniversite Öğrencilerinin 'Örfî Nikah' Tercihi Hükümeti Zorluyor", 08 Nisan 2019, 1-2.

⁵⁰ İbn Mahmud, *ez-Zevâcu'l-Urfî fî Mîzâni'l-İslam*, 87-88.

⁵¹ Cezîrî, *Kitabu'l-Fkâh alâ Mezâhibi'l-Erba'a*, 4/27.

⁵² Hanefîlerin ikrah konusundaki görüşlerinin değerlendirilmesi için bkz. Ali Bardakoğlu, "İkrah", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/30-37.

1917 yılında yürürlüğe giren *Hukûk-ı Âile Kararnâmesi* de cumhurun görüşü tercih edilmiştir.⁵³

Yine evlilikte bir diğer zorlama velâyet-i icbar konusudur. Velâyet-i icbar, velâyeti altında bulunan bâkir kadının onayını almaksızın hakkında velinin tasarrufta bulunmasıdır. Velinin icbar yetkisi Hanbelî ve Mâlikîler tarafından babayla sınırlı tutulurken Şâfiîlerde dedeyi de eklemişlerdir.⁵⁴ Hanefîler ise ayete binaen bu yetkiyi tüm erkek asabeyle tanımışlardır.⁵⁵

D. Hukuki Sonuçlarına Göre Nikah Çeşitleri

Nikah akdi de diğer akitler gibi bağlayıcılığı olan bir akittir. Akdin yapılmasından sonra ortaya çıkan durum akdin şartlarının ve unsurlarının tam veya eksik olmasıyla ilgilidir. Akitlerde asıl olan akdin rükün ve şartlarını tam sağlamasıdır. Ancak bazı durumlarda akitlerin rükün veya şartları eksik olabilir. Bu durumda nikah akdinin hukuki sonucu sahih fasit veya batıl olur.⁵⁶

Sahih Nikah: Evlilik akdinin rükün ve şartlarını sağlayan nikahtır. Bu nikah sonucunda taraflar arasında evliliğe ait hukuki sorumluluklar oluşur. Kadın ve erkek karşılıklı yükümlülüklerinden sorumlu olur.⁵⁷ Bu akdin sonucunda çocukların nesebi, hürmet-i musâhere, nafaka, mihr, miras gibi hukuki sonuçlar kesinleşmiş olur.⁵⁸

Fasit Nikah: Akdin rükünleri tam olmakla birlikte geçerlilik şartlarından biri veya birkaçının eksik olmasıdır. Nikah akdinde fasit ve batıl ayrımı Hanefîlere özgüdür. Diğer mezheplerde fasit ve batıl nikah aynı kabul edilir.⁵⁹

⁵³ Osmanlı Adliye Nâzırlığı, *Hukûk-ı Âile Kararnâmesi*, (*Hukûk-ı Âile Kararnâmesi*), (1917), Kanun No. Kanûn-ı Esâsi 36, md. 57.

⁵⁴ İbn Rüşd el-Hafid, *Bidâyetü'l-Müctehid Nihâyetü'l-Muktesid*, 3/40; Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi' fi Tertibi's-Şerâi'*, 2/232; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Elfâzi'l-Minhâc*, 4/234-240.

⁵⁵ "Senden kadınlar hakkında fetva istiyorlar. De ki, onlara ait hükmü size Allah açıklıyor: Kitap'ta kendileri için yazılmış (mirası) vermeyip nikâhlamak istediğiniz yetim kadınlar... en-Nisa 4/127.

⁵⁶ Atar, "Nikâh", 33/114-117.

⁵⁷ Hayrettin Karaman, *Anahatlarıyla İslâm Hukuku* (İstanbul: Ensar Yayınları, 2000), 94-95.

⁵⁸ Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi' fi Tertibi's-Şerâi'*, 2/331.

⁵⁹ Karaman, *Anahatlarıyla İslâm Hukuku*, 105; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Elfâzi'l-Minhâc*, 4/226; Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi' fi Tertibi's-Şerâi'*, 2/228; İbn Rüşd el-Hafid, *Bidâyetü'l-*

Hanefîlerde fasit nikah bazı hukuki sonuçlar doğursa da taraflar ayrılır. Cima gerçekleşmişse nesep, hürmet-i musâhere,⁶⁰ iddet nafakası ve mihrin bir kısmı gibi kadın lehine haklar tahakkuk eder.⁶¹

Batıl Nikah: Nikah akdinin rükünlerinden veya i'nikad (kuruluş) şartlarından bir veya birkaçının eksik olmasıyla meydana gelen hukuki sonuçtur. Nikah akdinin batıl olması akdin üzerine hiçbir hukuki sonucun inşa edilememesidir.⁶² Hanefîler dışındaki cumhurun fasit ve batıl nikah akdini ayırt etmemelerinden mütevellit olarak batıl nikahın bazı hukuki sonuçları şartlı olarak kabul edilmiştir.⁶³

II. ÖRFÎ NİKAH

Nikah türlerinden biri olan örfî nikaha geçmeden önce İslam hukukunda nikah akdinin şartlarını ve unsurlarını özetledik. Zira nikah akdinin şartlarını ve unsurlarını anlamadan örfî nikahı anlamak ve normal nikah akdinden farkını kavramak mümkün olmayacaktır. Nitekim örfî nikahın çeşitleri nikah akdinin şartlarının veya rükünlerinin eksik veya tam olmasıyla doğrudan ilişkilidir. Nikah akdi üzerindeki yeni şartlar ve durumlar çeşitli adlarla ortaya çıkmaktadır. Bunlardan biri de örfî nikahtır.

A. Tanımı ve Çeşitleri

Örfî nikahın tanımı birbirinden farklı şekilde yapılmıştır. “Örfî nikah” ifadesi kullanıldığı coğrafyada, nikah akdindeki eksik şartlara, kayıtlı olup olmamasına göre farklı anlamlarda kullanılmıştır. Klasik dönemden beri mezheplerin örfî nikaha bakışı değişmektedir. Malikilere göre gizli örfî nikah ilansız nikah⁶⁴ iken cumhura göre gizli örfî nikah şahitsiz nikahtır. Ancak yaygın kullanımı üç başlık altında toplanabilir.

Müctehid Nihâyetü'l-Muktesid, 3/36-37; İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Muğnî fî Fıkhı'l-Hanbelî*, 9/349.

⁶⁰ Hürmet-i musâhere: evlilik bağı sebebiyle tarafların evlenmesinin yasaklanmasıdır.

⁶¹ Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi' fî Tertibi's-Şerâi'*, 2/335.

⁶² Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi' fî Tertibi's-Şerâi'*, 2/336.

⁶³ Karaman, *Anahatlarıyla İslâm Hukuku*, 102.

⁶⁴ Malikilerin bu konudaki görüşleri hakkında detaylı bilgi almak için bkz. Ahmet Aktaş, *Mâlikî Kaynaklarında Nikahta Şahitlik ve İlân* (İstanbul: İstanbul Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018).

1- Nikah akdi, rükün ve şartların tamamını sağlamış ve topluma ilan edilmiş olmakla birlikte devletin ilgili resmî kurumlarına bildirilmemiş veya kaydettilmemiştir.⁶⁵ Bu nikah akdine ülkemizde “dini nikah” halk arasında ise “imam nikahı” denilmektedir.⁶⁶ Arap ülkelerinin birçoğunda bu nikah türüne örfî nikah adı verilmektedir. Bu akit nikahın rükün ve şartlarını sağlaması açısından sahih olduğundan mezhepler arasında sıhhati konusunda ihtilaf bulunmamaktadır.⁶⁷ Bu nikah akdi birçok ülkede örfî nikah adıyla anılsa da makalemizin konusu değildir. Zira bu akdin sıhhati kesin olup hükmü hakkında tartışma bulunmamaktadır.⁶⁸

2- Nikah akdi, akdin rükünlerini sağlamış olmakla birlikte akdin şartlarından şahit ve ilan şartlarını sağlamamıştır.⁶⁹ Bu nikah türü iki taraf arasında nikah akit formu doldurularak veya sözlü olarak yapılır.⁷⁰ Bu tür nikah icap, kabul ve nikah formu doldurularak yapılır. Bu nikah türü genelde Tunus, Mısır, Ürdün, Fas, Cezayir gibi ülkelerde üniversite gençliği arasında yaygındır.⁷¹ Bu ülkelerde genelde “örfî nikah” denince bu nikah türü akla gelir. Bu nikah türü cumhura göre batıl iken Hanefilere göre fasittir.⁷² Fasit nikahın birtakım sonuçlar doğurması ve ülkemizde de bu nikah türüne başvurulmaya başlanması nedeniyle makalemizde buna da değinilecektir.⁷³

⁶⁵ Muhammed Akle, *Nizâmu'l-Ustra fi'l-İslam* (Ürdün: Mektebetu'r-Risâle el- Hadise, 2002), 1/397; Deryûviş, *ez-Zevâcu'l-Urfî Hakikatuhu ve Ahkâmuhu*, 79-80; Mutlak, *ez-Zevâcu'l-Urfî Dâhile'l-Memleke*, 183.

⁶⁶ Atar, “Nikâh”, 33/112-117; Tamer Kulaçoğlu, “Dini Nikahın (İmam Nikahının) Hukuktaki Yeri”, *Aile Hukuku* (Erişim 27 Mayıs 2022), 1-3.

⁶⁷ Cezîrî, *Kitabu'l-Fkih alâ Mezâhibi'l-Erba'a*, 4/17-20.

⁶⁸ Nitekim Yargıtay kararıyla dini nikahın bazı sonuçları itibara alınmış örneğin tazminat ve nafaka gibi. Genel bilgi için bkz. Kulaçoğlu, “Dini Nikahın (İmam Nikahının) Hukuktaki Yeri”; İmam Nikahlı Eşin Manevi Tazminat Hakkı (İmam Nikahlı Eşin Manevi Tazminat Hakkı), K. Esas No: 2015/6000 Karar No: 2016/5100 (Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 14 Nisan 2016).

⁶⁹ Mutlak, *ez-Zevâcu'l-Urfî Dâhile'l-Memleke*, 186.

⁷⁰ Deryûviş, *ez-Zevâcu'l-Urfî Hakikatuhu ve Ahkâmuhu*, 83-84.

⁷¹ İbn Mahmud, *ez-Zevâcu'l-Urfî fi Mîzâni'l-İslam*, 116.

⁷² Merğînânî, *el-Hidâye Şerhu'l-Bidâye*, 1/185-186; İbn Rüşd el-Hafîd, *Bidâyetü'l-Müctehid Nihâyetü'l-Muktesid*, 3/36; İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Muğnî fi Fikhi'l-Hanbelî*, 9/349-350; Şîrbînî, *Muğnî'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Elfâzi'l-Minhâc*, 2/234-235.

⁷³ İbn Mahmud, *ez-Zevâcu'l-Urfî fi Mîzâni'l-İslam*, 87.

3- Nikah akdi, akdin rükünlerini sağlamış, şartlarını da cumhur ulamaya göre yerine getirmiş iki şahit huzurunda kıyılmış olmakla birlikte topluma düğün vb. etkinlikle veya başka yöntemle ilan edilmemiştir.⁷⁴ Bazı durumlarda iki şahitten nikahın gizlenmesi de talep edilebildiği bu akit, kısaca akdin rükünleri olan icabı ve kabulü sağlamış iki şahitli bir nikahtır. Ancak akit ilan edilmediği gibi şahitlerden duyurulmaması istenmiştir.⁷⁵ Bu nikah akdi Malikîler açısından ilan şartını yerine getirmediğinden batıl iken⁷⁶ diğer mezheplerde ise gizlenmesi şahitlerden talep edildiği için akit problemlili hale gelmiştir.⁷⁷ Bu nikah türüne birazdan zikredeceğimiz ülkelerde “örfî nikah” denmiştir.⁷⁸ Bu nikah günümüzde çok eşliliğin yasak olduğu Türkiye ve Tunus veya toplumda çok eşliliğe dair kültürel algının değiştiği ülkelerde yayılmıştır. Bu ülkeler Cezayir, Lübnan, Suriye ve Avrupa’daki Müslüman azınlıkların yaşadığı ülkelerdir.⁷⁹ Makalemizde değerlendireceğimiz örfî nikah da bu nikah türüdür.

B. İsimlendirme ve Tezahür Ettiği Ülkeler

Yukarıda tanımını yaptığımız nikah türü “arafe” kelimesinin mastarı olan “örf” adıyla kullanılmaktadır. Örf ise insanlar arasında yayılan ve bilinen anlamındadır.⁸⁰ Bu isim, başlarda insanlar arasında nikah akdi olduğu bilinen evlilik için kullanılmışken zamanla resmîyete geçirilmemiş ancak toplum tarafından bilinen nikah akdi için de kullanılmıştır.⁸¹ İkinci dünya savaşından sonra birçok Arap ülkesi özgürlüğünü kazandıktan sonra Osmanlı Devletinden kalan aile hukukunu uygulamış Suriye, Mısır ve Irak ise bu aile hukukuna birtakım maddeler ekleyerek İslam aile hukukunu uygulaya devam etmişlerdir. Ancak modern dönemde evlilikler nüfus müdürlükleri tarafından kayıt

⁷⁴ Nuri Said Haydar, “el-Furûk Beyne Envâ’i Ukûdi’z-Zevâci’ş-Şâ’ia ve Hükümhâ fi’l- Fıkhı’l-İslamî ve’l-Kanunî’l-İrâkî”, *Tikrit Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1/3 (2017), 537.

⁷⁵ İbn Mahmud, *ez-Zevâcu’l-Urfî fi Mizâni’l-İslam*, 183.

⁷⁶ Ahmet Yaman, “Ailede Meşruyet Temeli Olarak Nikah”, *Kutlu Doğum 2009 Küreselleşen Dünyada Aile* (Aile, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010), 129.

⁷⁷ Haydar, “el-Furûk Beyne Envâ’i Ukûdi’z-Zevâci’ş-Şâ’ia ve Hükümhâ fi’l- Fıkhı’l-İslamî ve’l-Kanunî’l-İrâkî”, 537-538.

⁷⁸ Deryûviş, *ez-Zevâcu’l-Urfî Hakikatuhu ve Ahkâmuhu*, 79-82.

⁷⁹ İbn Mahmud, *ez-Zevâcu’l-Urfî fi Mizâni’l-İslam*, 116-118.

⁸⁰ İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, 9/242-243.

⁸¹ Deryûviş, *ez-Zevâcu’l-Urfî Hakikatuhu ve Ahkâmuhu*, 82.

altına alınmaya başlanmış, birtakım sebeplerden ötürü insanların bir kısmı evliliklerini resmi birimlere kaydetmemişlerdir. Bu insanlar, nikahları kendi aralarında bir imam veya hoca riyasetinde kıyıp “nikah formu” denen bir kâğıda kaydedip çevrelerine ilan ederek evlenmeye devam etmişlerdir. Zamanla nikah formu şeklindeki kâğıtlarla yetinenlerin evliliklerine örfî nikah adı verilmiştir.⁸² Bu örfî nikah yukarıda da belirttiğimiz üzere ülkemizdeki dini nikaha denk gelen nikah türüdür.

Bizim kastettiğimiz örfî nikah adını buradan almakla birlikte üniversite öğrencilerinin veya evliliklerini ilan etmeyen çiftlerin, hazır nikah formu olan örfî nikah forumlarını doldurmak suretiyle nikah yapmalarındır.⁸³ Nitekim üniversite öğrencileri arasında daha çok cereyan eden örfî nikah, tarafların kırtasiye vb. yerlerden hazır bir örfî nikah formu satın alıp bu kâğıdı karşılıklı doldurup her iki tarafında bu formu imzalayarak saklamasıyla gerçekleşmektedir. Gençler arasında yayılması ve örf halini alması nedeniyle bu nikaha örfî nikah denmiştir.⁸⁴

Örfî nikah türü olan şahitsiz nikah, daha çok 1980 sonrasında üniversite gençliğinin çoğaldığı, hızlı şehirleşme ile ev almanın ve kiralamanın zorlaştığı dönemde ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle 2000’li yıllardan sonra Tunus, Mısır, Ürdün, Fas gibi üniversite öğrencisinin çok olduğu, maddi imkanlarınsa çok kısıtlı olduğu bu ülkelerde şahitsiz örfî nikah yayılmıştır.⁸⁵ 2005- 2010 yılları arasında bu konu oldukça yayılmış ve özellikle Tunus, Mısır ve Ürdün gibi ülkelerde konu hakkında dini ve ictimai tartışmalar olmuştur. Nitekim bu konuda 2005 yılında doktora tezi yapılmıştır.⁸⁶ Günümüzde bu nikah türünün en yaygın olduğu ülkeler Tunus ve Mısır’dır.⁸⁷ Bu iki ülkede üniversite oku-

⁸² Mutlak, *ez-Zevâcu'l-Urfî Dâhile'l-Memleke*, 187; İbn Mahmud, *ez-Zevâcu'l-Urfî fi Mizâni'l-İslam*, 87-89.

⁸³ İbn Mahmud, *ez-Zevâcu'l-Urfî fi Mizâni'l-İslam*, 87-88.

⁸⁴ İbn Mahmud, *ez-Zevâcu'l-Urfî fi Mizâni'l-İslam*, 87-88.

⁸⁵ Tarık Bil-Hac Muhammed - Münir es-Suveysi, “Zevâcu'l-Urfî min Ecli ‘Cinsi'l-Halel’ fi Câmiât- Tunusiyye”, *Deutsche Welle (DW) Akademi İnternet Haber Gazetesi* (18 Şubat 2012), blm. Toplum, Kültür ve Aile, 1.

⁸⁶ Örnek olarak Abdülmelik el-Mutlak tarafından büyük hacimli bir doktora tezi yapılmıştır. Geniş bilgi için teze bkz. Mutlak, *ez-Zevâcu'l-Urfî Dâhile'l-Memleke*.

⁸⁷ Mu'tez Seyyid Abdullah - Cum'a Seyyid Yusuf, *(et-Türâs ve't-Teğyîri'l-İctimâî) Zevâcu'l-Urfî Vâkuhû ve Âsâruhu'n-Nefsiyye ve'l-İctimaiyye* (Mısır: Daru Kütübün Arabiyye, 2004), 52.

yan genç nüfus yoğun olup evlilik yapma imkânları zordur. Son yıllarda bu iki ülkeye Fas ve Ürdün’de katılmıştır.⁸⁸

Örfî nikahın en çok şüyu bulduğu ve ilk tezâhür ettiği ülke Tunus olup “Arap Baharı” denen sivil isyan da bu ülkede ekonomik duruma başkaldırı olarak ortaya çıkmıştır. Tunus’tan sonra örfî nikahın en çok yayıldığı ikinci ülke Mısır olup “Arap Baharı” denen sivil ayaklanmada Tunus’tan etkilenerek devlet başkanını değiştirmişlerdir. Bakıldığında örfî nikah, ekonomi ve genç nüfusla doğrudan orantılı olduğu ve bu iki ülkenin birbirine benzediği görülür. Bizde bu iki ülkenin benzemesi ve en çok bu iki beldede yayılması nedeniyle buralarda yapılmış örfî nikahla ilgili istatistiksel verileri paylaşacağız. Bu istatistiksel veriler sayesinde meselenin tehlikeleri ve sonuçlarını görme, gençlerin neden bu nikaha yöneldiğini anlama imkânımız olacaktır.⁸⁹

C. Örfî Nikahla İlgili Mısır ve Tunus’ta Yapılan İstatistiksel Veriler

Bu istatistiksel çalışma Mısır ve Tunus özelinde Mu’tez Seyyid Abdullah-Cum’a Seyyid Yusuf tarafından yapılmıştır. Katılımcılara örfî nikah yapıp yapmadıklarına yönelik sorular sorulmuştur. Katılımcıların meslek yaş gibi özellikleri öğrenildikten sonra böyle bir nikah hakkındaki düşünceleri belirli soru kalıpları doğrultusunda sorulmuştur. Bu istatistiksel verilerin toplanmasındaki tez toplumda yayılan örfî nikahın toplumun hangi sınıflarında ve meslek gruplarında gerçekleştiğini ortaya koymaktır.

Örfî nikah hakkında insanların görüşleri (Mısır özelinde yapılmıştır).⁹⁰

Tablo (1)

Cinsiyet	Erkek		Kadın	
Katılım	294	%	776	%
Sahih evlilik	9	3,1	9	1,2
Gayri meşru bir evlilik	100	34	300	38,7

⁸⁸ Tarık Bil-Hac Muhammed, “Zevâcu’l-Urfî Âliyyatun li-Şer’anati’l- Alakati’l- Cinsiyye el-Munteşira fi Muctemain et-Tunusi”, *Tunus Arap Gazetesi* (22 Kasım 2021), blm. Aile ve Günlük Hayat, 17.

⁸⁹ Trablisi, “Tunuslu Üniversite Öğrencilerinin ‘Örfî Nikah’ Tercihi Hükümeti Zorluyor”, 1-3.

⁹⁰ Seyyid Abdullah - Seyyid Yusuf, *Zevâcu’l-Urfî Vâkuuhû ve Âsâruhu’n-Nefsîyye ve’l-İctimâiyye*, 98.

Kişisel özgürlük	10	3,4	23	3
Kadının dezavantajlı duruma düştüğü evlilik	80	27,2	278	35,7
Dini bir evlilik olup resmî kayda geçirilmemiştir	26	8,8	51	6,6
Dinen caiz olmayan evliliiktir	121	41,2	358	46,1
İlan şartını yerine getirmemiş akittir	62	21,1	144	18,6
Vakit geçirmek için yapılan nikahtır	89	30,3	277	35,7
Bu nikah zinaya kılıftır.	113	38,4	312	40,2

Mısır Cumhuriyeti özelinde yapılan bu veride görüldüğü üzere kadın ve erkeklerin bu nikaha bakışları farklıdır. Genel olarak bu nikah türüne olumlu bakış düşüktür. Ancak belli sayıda insan bu nikah türünü gerekli ve olumlu görmektedir. Nikahın dini boyutunda ise yarıya yakını dinen sakınca görünce diğerleri bunu ilan şartı eksik bir nikah görmektedir. Azımsanmayacak sayıda kişi ise bunu doğrudan zina olarak tarif etmektedir. Bu veri bize insanların bu nikaha bakışını göstermesi açısından önemlidir. Genel bakışın olumlu olmadığı Mısır'da bu nikah türünün çok yayılması veri ile insanların gerçek hayattaki bakışı arasındaki farkı göstermektedir. Örfî nikahın gizlilik yönünün baskın olması nedeniyle insanların bir kısmı olumlu bakmadığını söylese de bu tür nikaha yönelebilmektedir. Bu nedenle veri ile gerçek hayattaki bakış farklılığı tezahür etmektedir.

*Eğitim seviyesine göre örfî nikahı tercih edenlerin oranı*⁹¹

Tablo (2)

Cinsiyet	Erkek	%	Kadın	%
Katılım Sayısı	294		776	
Eğitim Seviyesi				
Okuma yazması olmayanlar	17	5,8	101	13
İlköğretim mezunu	43	14,3	228	29,4
Lise mezunu	42	14,3	109	14

⁹¹ Seyyid Abdullah - Seyyid Yusuf, *Zevâcu'l-Urfî Vâkıuhû ve Âsâruhu'n-Nefsiyye ve'l-İctimaiyye*, 99.

Lisans mezunu	249	84,7	646	83,2
Lisansüstü mezunu	22	7,5	61	7,9

Örfî nikaha başvuranların eğitim seviyesine bakıldığında en az başvuranların okuma yazması olmayanlar ile lisans üstü mezunu olanlar olduğu görülmektedir. Burada okuryazarı olmayanların aile geleneklerine bağlı olduklarından ve erken evliliği tercih ettiklerinden bu tür bir nikaha başvurmadıklarını anlayabiliriz. Lisansüstü mezunlarının başvurmaması ise bu insanların toplumda belli düzeyde oldukları ve böyle bir şüpheli nikah türüne toplumsal seviyelerinden başvurmamalarıyla açıklanabilir. Tabloda görüldüğü üzere bu nikah türüne başvuranların yüzde seksen dördü kadın olsun erkek olsun üniversite mezunlarıdır.

*Meslek ve iş grubuna göre örfî nikaha başvuranların oranı*⁹²

Tablo (3)

Cinsiyet	Erkek	%	Kadın	%
Katılım Sayısı	294		776	
Meslek ve İş Grubu				
Öğrenciler	267	90,8	706	92,7
İş Adamları	94	32	278	35,8
Akademisyenler	15	5,1	70	9
Memurlar	16	5,4	48	6,2
Hizmet sınıfı ve meslek erbabı	13	4,4	66	8

Örfî nikaha başvuranları meslek ve iş gruplarına göre ele aldığımızda yukarıdaki tablo (2) de verilerin ışığında şunu söyleyebiliriz. Örfî nikaha %90,8 ve %92,7 oranıyla en çok başvuranlar öğrenciler. Bu öğrencilerinde %92'si lisans öğrencisidir. Üniversite öğrencileri arasında bu nikah türüne başvuran kızlar erkeklerden oran olarak daha çoktur. Bu da kızların lisans eğitiminde arkadaşlık ortamlarından etkilenip daha çabuk evlilik konusunda karar verdiklerini göstermektedir. Diğer taraftan üniversite öğrencilerinin

⁹² Seyyid Abdullah - Seyyid Yusuf, *Zevâcu'l-Urfî Vâkuuhû ve Âsâruhu'n-Nefsîyye ve'l-İctimaiyye*, 100.

çoğunun ailelerinden uzak olduğu düşünülürken bu tür evlilikten ailelerin haberlerinin olmadıkları anlaşılmaktadır. Öğrencilerden sonra bu nikaha en çok başvuranlar iş adamlarıdır. Onlar özellikle ikinci evliliklerini ailelerinden gizli bir şekilde gözlerden uzak maddi yönden sorun yaşayan üniversiteli kızlardan yöne tercih etmektedirler. Özellikle kızların ikinci eş olarak fazla sorumluluk yüklenmemek istemleri ve maddi yönden rahata kavuşma arzuları bunu artırmaktadır.

Diğer meslek gruplarında örfî nikaha başvuranlar olsa da oran olarak çok düşüktürler. Bunlar akademisyenler ve meslek gruplarından oluşmaktadır. Bu grubun ikinci bir evlilik yürütecek ya maddi imkanları veya zamanları olmamaktadır. Bundan ötürü bu tür nikaha az oranda başvurmaktalardır.

Yaş gruplarına göre örfî nikaha başvuranların durumu⁹³

Tablo (4)

Cinsiyet	Erkek	%	Kadın	%
Katılım Sayısı ve Yaş Grupları	294		776	
16- 20	96	33	270	38,5
21- 25	213	72,4	567	73,1
26- 30	73	24,8	158	20,4
31- 35	24	8,2	57	7,3
36- 45	21	7,1	53	6,8
45 ve yukarısı	21	7,4	71	9,1

Örfî nikaha başvuranların yaş ortalamasına bakıldığında 21-25 yaş grubu gençlerin bu nikaha en çok rağbet edenler olduğunu görüyoruz. Aynı zamanda bu grup üniversite gençliğinin yaş grubunu oluşturmaktadır. Zaten örfî nikahın en çok yayıldığı yerlerin üniversiteler olduğu düşünülürken yapılan istatistiklerin büyük oranda tutarlı olduğu görülmektedir. Yaş grupla-

⁹³ Seyyid Abdullah - Seyyid Yusuf, *Zevâcu'l-Urfî Vâkühû ve Âsâruhu'n-Nefsiyye ve'l-İctimaiyye*, 106.

rı arasında bu nikaha en çok başvuran ikinci grup lise son sınıf ve üniversite hazırlık öğrencileridir. Üçüncü olarak en çok başvuranlar 26-30 yaş gurubu olup bunların arasında birinci derecede erkekler ikinci derecede kızlar olduğu görülmektedir.

D. Ortaya Çıkmasına ve Yayılmasına Zemin Hazırlayan Sebepler

Evlilik hayatının ilk gayesi eşler arasında ülfet, sükûnet, sevgi ve beraberlik sağlamaktır. İkinci gayesi ise insanoğlunun yeryüzünde çoğalmasını ve devamını sağlayan çocukları yetiştirmektir. Ancak evliliğin yapılmasında bazen bu gayeler dışında farklı gayelerin güdüldüğü de olabilir. Bu gayeler bazen siyasi, örfî, ahlaki ve ekonomik olabilmektedir. Dinen bu gayelerin güdülmesi evliliğin asıl gayesine zarar vermedikçe sakınca yoktur. Fakat evliliğin asıl gayeleriyle doğrudan ilgili sebepler nikahın amacını doğrudan etkilemektedir.

Örfî nikaha sığınanların güttükleri amaçlar doğrudan evliliğin asli gayesini ilgilendirmektedir. İnsanları bu tür nikaha sevk eden sebepler de evliliğin asli gayelerini sarstığı için bu sebepleri bilmek örfî nikahı anlama ve hükmünü doğru saptamamıza yardımcı olacaktır.

Örfî nikaha erkekleri başvurmaya iten sebeplerin başında birden fazla evlilik meselesi gelmektedir. Özellikle ikinci evliliğin resmen yasaklandığı veya birinci eşin kabulüne bağlandığı ülkelerde bu durum daha çok tezâhür etmektedir.⁹⁴ Örneğin Tunus⁹⁵ ve Türkiye gibi ülkelerde çok evlilik yasaklanmış,⁹⁶ Mısır, Cezayir,⁹⁷ Pakistan gibi ülkelerde ise evlilik durumunda birinci eşe boşanma hakkı verilmiştir.⁹⁸ Bu gibi ülkelerin çoğunda erkek ailevî birtakım sıkıntılardan veya eşinin sağlık sorunlarından dolayı ikinci evlilik yapmak

⁹⁴ Mutlak, *ez-Zevâcu'l-Urfî Dâhile'l-Memleke*, 218.

⁹⁵ Bil-Hac Muhammed, "Zevâcu'l-Urfî Âliyyatun li-Şer'anati'l-Alakati'l-Cinsiyye", 17.

⁹⁶ Cemil Liv, "Günümüzde İmam Nikâhına Yönelişlerin Gerekçeleri Ve Resmi Nikah İle İmam Nikahının Fihî Açısından Karşılaştırılması", *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/2 (2014), 170-171.

⁹⁷ Abdulaziz Semmâr, "ez-Zevâcu'l-Urfî fi'l-Kânûni'l-Cezâiri", *İstişarâtü Kanûniyye Meccâniyye*, 26 Ağustos 2017, 1-5.

⁹⁸ Saffet Köse, "Ailede Meşruiyet Temeli Olarak Nikâh", *Küreselleşen Dünyada Aile* (2009 Yılı Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğ ve Müzakereleri), Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009), 166.

istemekte, ancak bu isteği kanun veya toplumsal baskı sebebiyle engellenmekte yahut zorluk çıkarılmaktadır. Bu durum dinin meşru kıldığı bir evlilik olsa da reel hayatta sıkıntılı bir durumdur. Sıkıntıdan kurtulmak ve ailesini yıkmak istemeyen erkek örfî nikaha başvurmaktadır. Bazıları gerçekten ilk eşinin hasta olması veya ailevi görevini yerine getirememesi nedeniyle ikinci evlilik yapmak isterken bir kısmı sadece cinsel duygularını tatmin için bu yola başvurmaktadır.⁹⁹ Erkek ilk eşinden memnun olup çocuklarını büyütmüş ve bir aile ortamı sağlamış, ancak eşinin sağlık veya başka sebepleri nedeniyle cinsel yönden tatmin olamamıştır. Bu durumda hali hazırdaki yıllarca emek verdiği ailesini ve çocuklarını bırakıp yuvasını yıkmak istememekte, bunun yerine meşru yoldan ikinci bir eş ile kendisi tatmin etmek istemektedir. Bunu da kanun veya toplum baskıdan dolayı gizlemek zorunda kalmaktadır.¹⁰⁰

Bu nikaha sevk eden önemi bir sebep de ekonomik durumdur. Özellikle ekonomik şartları kötü, buna karşın genç nüfusu yoğun olan ülkelerde bu nikaha yönelme oranı yüksektir. Mısır, Tunus ve Fas buna iyi bir örnektir. Bu ülkelerde gençlerin normal şartlarda evlenmeleri çok zordur.¹⁰¹ Bu nedenle özellikle üniversite gençliği fakültelerinde tanıştıkları arkadaşlarıyla böyle bir nikah yapmaktadırlar.¹⁰² Bu ülkelerdeki genç kızlar, evlilik oranının az olması nedeniyle evde kalma korkularından dolayı da böyle bir evliliği incelemektedirler.¹⁰³ Zira bu kızlar evlenme şanslarının azaldığı ve doğurganlık ihtimallerinin düştüğü gerçeğini bildiklerinden örfî nikaha başvurabilmektedirler.¹⁰⁴ Nitekim önceki başlıkta verdiğimiz istatistik verilerde bu nikaha başvurularının yüzde doksanı üniversite öğrencilerinden olduğu gerçeği bunu desteklemektedir. Ancak üniversitelerdeki bu tarz evliliklerin önemli bir kısmı evlilik kurmaktan ziyade eğitim süresince cinsel tatmin sağlama gayesi gütmektedir. Öğrenciler ailelerinden uzak gizli bir şekilde belli süreliğine bir evlilik yapmakta ve buna şer'î kılıf bulmaktadırlar.

⁹⁹ Bil-Hac Muhammed, "Zevâcu'l-Urfî Âliyyatun li-Şer'anati'l- Alakati'l- Cinsiyye", 17.

¹⁰⁰ Liv, "Günümüzde İmam Nikâhına Yönelişlerin Gerekçeleri Ve Resmi Nikah İle İmam Nikahının Fikhî Açısından Karşılaştırılması", 170.

¹⁰¹ Seyyid Abdullah - Seyyid Yusuf, *Zevâcu'l-Urfî Vâkuhû ve Âsâruhu'n-Nefsiyye ve'l-İctimaiyye*, 56.

¹⁰² İbn Mahmud, *ez-Zevâcu'l-Urfî fî Mîzâni'l-İslam*, 92.

¹⁰³ Mutlak, *ez-Zevâcu'l-Urfî Dâhile'l-Memleke*, 232.

¹⁰⁴ Deryûviş, *ez-Zevâcu'l-Urfî Hakikatuhu ve Ahkâmuhu*, 86-87.

Örfî nikaha başvurmaya iten bir sebepte genç kızların zengin iş adamları ile gözden uzak bir evlilik hayatı yaşamak istemeleridir. Böylece genç kızlar bir taraftan aile hayatını daha az sorumluluk ile yürütmekte, diğer taraftan ise maddi olarak rahat bir yaşam sürmektedirler. Bu durum, örfî nikahın genç kızlar arasında bir tercih sebebi olmasına yol açmaktadır. İş adamları da ilk eşinden ve çevresinden gelecek tepki ve sıkıntıları bu tür evlilikle aşmış olmaktadır. Nitekim iş adamının eşi veya çevresi haberdar olması durumunda kendisi aile ve iş hayatında sıkıntı çekeceğinin farkında olduğundan gizleme yoluna gitmektedir.¹⁰⁵

Yine, çoğunlukla eşler arasındaki aşırı yaş farkı veya toplumsal sınıf farkı eşleri böyle bir nikaha yönlendirmektedir. Bazen eşler kendilerinden çok küçük yaşta olan biriyle evlilik yapmakta, ancak çevrelerindeki insanların karama ve sözlerinden kurtulmak için bu nikaha başvurabilmekteler. Eşler arasındaki sınıf farkı da bu nikahın sebeplerinden biri olmaktadır. Zira kendinden alt bir sınıftaki kişiyle evlenen, sekreteriyle veya hizmetçisiyle evlenen kişiler toplumsal ayıplamadan dolayı bu yola başvurmaktalardır.¹⁰⁶

Son olarak bu nikaha başvuranlardan bir kısmı herhangi bir ciddi sebep olmadığı halde cinsel isteklerini ön plana alarak birçok kadınla beraber olmak istemeleridir. Bunlar bu tarz nikahı daha çok zinaya kılıf olarak görenlerdir.¹⁰⁷ Bu sebeplere bakıldığında bu nikahın yayılmasında iki temel şeyin zemin hazırladığını söyleyebiliriz.¹⁰⁸ Birincisi aile kuracak ekonomik yeterliliğin olmaması, ikincisi meşru kılınan çok evliliğin yasaklanması veya çok zor hale getirilmesidir. Bu iki sebep ortadan kaldırılmadıkça bu tarz nikahlara başvuranların sayısı azalmayacaktır. Bu açıdan devletlerin ekonomi politikaları ve meşru kılınan evliliklerin kolaylaştırılması önem arz etmektedir.¹⁰⁹

¹⁰⁵ İbn Mahmud, *ez-Zevâcu'l-Urfî fi Mîzâni'l-İslam*, 95.

¹⁰⁶ Deryûvîş, *ez-Zevâcu'l-Urfî Hakikatuhu ve Ahkâmuhu*, 86.

¹⁰⁷ Seyyid Abdullah - Seyyid Yusuf, *Zevâcu'l-Urfî Vâkuuhû ve Âsâruhu'n-Nefsiyye ve'l-İctimaiyye*, 55.

¹⁰⁸ Bil-Hac Muhammed - Suveysi, "Zevâcu'l-Urfî min Ecli 'Cinsi'l-Halel' fi Câmiât-Tunusiyye", 1-4.

¹⁰⁹ Liv, "Günümüzde İmam Nikâhına Yönelişlerin Gereçekleri Ve Resmi Nikah İle İmam Nikahının Fihî Açıdan Karşılaştırılması", 166-167.

E. Örfî Nikahın Hükümü Etrafındaki Tartışmalar

Örfî nikahın İslam dünyasında yaygınlık kazanmasıyla bu nikahın meşruiyeti tartışma konusu olmuştur. Örfî nikahın birden çok nikah türünü barındırması sebebiyle adlandırma üzerindeki karışıklık hükümü konusundaki karışıklığı da beraberinde getirmiştir. Zira örfî nikah tanımlarında da ifade ettiğimiz üzere üç tür nikahı barındırmaktadır. Bunlar, bütün şartları sağlamış olmakla birlikte resmi kaydı yapılmamış; tüm şartları sağlamış ancak ilan edilmemiş ve şahitlerden nikahın gizlenmesi talep edilmiş; şahitlik, ilan gibi şartları sağlamamış ancak icap kabul ve diğer şartları sağlamış nikah olmak üzere üç tanedir. Bu üç türe de Arap aleminde örfî nikah denmiştir. Görüldüğü üzere bir ad üç farklı nikah türüne verilmiştir.¹¹⁰ Bu nedenle hükümü konusunda çok tartışmalar olmuş bir kısmı cevaz verirken diğerleri cevaz vermemiştir.

Çalışmanın başında belirttiğimiz üzere bu üç tür evliliğin ilki olan resmi makamlarda tescili yapılmamış, ancak gerekli şartları sağlamış örfî nikah genele göre caiz olup geçmişten günümüze yapılagelmıştır.¹¹¹ Bundan dolayı bu nikah türünün cevazına yönelik delillere değinilmeyecektir. Zira şartlarını ve rükünlerini tamamlamış, ancak resmi kayıtlara geçirilmemiştir. Resmi kayıtlara geçirilmesi evliliğin sonuçları açısından son derece önemli olmakla birlikte kayıt yaptırmamak dini yönden nikahı geçersiz kılmaz.¹¹²

İkinci tür örfî nikah, daha çok üniversite gençleri arasında yayılan adına örfî nikah denen, fakat hakikatte nikahla dini ve hukuki yönden bir bağı olmayan, şartlarından çoğunun eksik olduğu nikahtır. Bu nikah, şahitsiz ve ilansız yapılmakta olup kız ve erkeğin icap ve kabulünden ibarettir.¹¹³ Taraflar nikahı bir kâğıda yazmak suretiyle veya sözlü olarak yapmaktadırlar.¹¹⁴ Bu nikah türü daha önce değinildiği üzere ekonomik durumu kötü olan buna

¹¹⁰ Seyyid Abdullah - Seyyid Yusuf, *Zevâcu'l-Urfî Vâkuuhû ve Âsâruhu'n-Nefsiyye ve'l-İctimaiyye*, 52-53.

¹¹¹ Günümüz ilim ehlerinden dini nikahı caiz görmeyenler için bkz. Seyyid Abdullah - Seyyid Yusuf, *Zevâcu'l-Urfî Vâkuuhû ve Âsâruhu'n-Nefsiyye ve'l-İctimaiyye*, 53-54.

¹¹² Atar, "Nikâh", 33/112-117; Kulaçoğlu, "Dini Nikahın (İmam Nikahının) Hukuktaki Yeri", 1-3.

¹¹³ Mutlak, *ez-Zevâcu'l-Urfî Dâhile'l-Memleke*, 186.

¹¹⁴ İbn Mahmud, *ez-Zevâcu'l-Urfî fî Mizâni'l-İslam*, 116.

karşın üniversite öğrencilerinin yoğun olduğu Mısır, Tunus, Fas gibi ülkelerde üniversite gençliği arasında yayılmıştır. Bir nevi flört hayatını ve gayri meşru ilişkiyi meşru hale getirmek için kullanılmaktadır. Bu türün nikah olmadığı ve tamamıyla bir kandırmaca olduğu açık olup ilim ehli tarafından ittifakla caiz görülmemiştir.¹¹⁵ Nitekim bütün mezheplere göre şahitsiz -Malikîlerde gerdekten önce nikah şartı vardır- nikah türü caiz değildir.¹¹⁶ Hükmünün açık olması ve ittifakla caiz görülmemesi nedeniyle problematik yönü bulunmaktadır.

Her ne kadar İbn Ebi Leyla, Ebu Sevr, Ebu Bekir el-Esamm, Osman el-Betiyyi ve bir rivayete göre Ahmed bin Hanbel gibi müçtehitler şahitleri nikahın şart ve gerekliliklerinden saymamış olsalar da bu görüş şaz olduğundan itibar edilmemektedir.¹¹⁷ Zira onlara göre Kur'an'da geçen nikah ayetlerinin hiçbirinde şahitler şart olarak sunulmamış ve dahi zikredilmemiştir. Mutlak gelen bu ayetler manaları açık olup bu konudaki hadisler nikah ayetlerini takyit edecek güçte de değildir. Kur'an'da nikah ayetlerinde şahitler zikredilmese de bu konudaki istifâda düzeyindeki hadislerin çokluğu Hz. Peygamber (s.a.v) döneminde uygulamaya yönelik yüzlerce örneğin bulunması ayetlerin mutlak lafzını takyit edebilir. Zira mutlak lafız takyit edilmediği sürece takyit ihtimalini barındırmaktadır.¹¹⁸

Üçüncü tür örfî nikah: Akdın rükünlerini sağlamış, şartlarını da cumhur ulamaya göre yerine getirmiş iki şahit huzurunda kıyılmış olmakla birlikte topluma düğün vb. etkinlikle veya başka yöntemle ilan edilmemiştir.¹¹⁹ Bazı durumlarda iki şahitten nikahın gizlenmesi de talep edilebildiği bu akit, kısaca akdın rükünleri olan icabı ve kabulü sağlamış iki şahitli bir nikahtır. Ancak

¹¹⁵ Seyyid Abdullah - Seyyid Yusuf, *Zevâcu'l-Urfî Vâkuhû ve Âsâruhu'n-Nefsiyye ve'l-İctimaiyye*, 54.

¹¹⁶ Cezîrî, *Kitabu'l-Fıkıh alâ Mezâhibi'l-Erba'a*, 4/20-21.

¹¹⁷ Kemaleddin bin Abdulvahid es-Sivasî İbn Hümâm, *Şerhu Fethu'l-Kadîr ala'l-Hidâye maa Netâicu'l-Efkâr* (Kahire/Dimaşk: Mektebetu Babu'l-Halebî ve Dâru'l-Fikr, 1970), 3/199.

¹¹⁸ Vehbe bin Mustafa ez-Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmiyyu ve Edilletuhû* (Dimaşk: Dâru'l-Fikr, ts.), 9/560.

¹¹⁹ Haydar, "el-Furûk Beyne Envâ'i Ukûdi'z-Zevâci's-Şâ'ia ve Hükmühâ fi'l-Fıkhu'l-İslâmî ve'l-Kanunî'l-İrâkî", 537.

akit ilan edilmediği gibi şahitlerden duyurulmaması istenmiştir.¹²⁰ Hükümünü değerlendireceğimiz örfî nikah bu nikah türüdür.

1. Örfî Nikaha Cevaz Vermeyenler

Makalemize konu olan şahitlerin nikahu gizlediği örfî nikah türü Malikî mezhebine göre caiz değildir.¹²¹ Zira Malikî mezhebinde nikahın ilan edilmesi nikahın şartlarından. Malikîler ilanı şart koymakla yetinmemişler, mutemet görüşe göre fiili evlilikten önce iki şahidin nikaha şahitlik etmesini de şart koşmuşlardır.¹²² Malikîlerde şayet nikah ilansız yapılmış ise nikah feshedilip fesih hükümleri uygulanır.¹²³

Mezhepte asıl olanın ilan ve şahitler olduğu hususu bilinmelidir. Çünkü birtakım araştırmacılar ilanın şart şahitlerin ise şart olmadığı zannetmektedirler. Halbuki mezhep içi mutemet görüşe göre ilan şart olup şahitler de akitte şart olmasa da fiili evlilikte şarttır. Örfî nikahta ilan yapılmaması ve şahitlerin gizlemesi nedeniyle Malikîlerin nikahta koştukları ilan şartı tahakkuk etmemiştir. Bundan dolayı günümüzde bu ekolün yaygın olduğu Mağrip Kuzey Afrika Arap ülkelerindeki ulama örfî nikaha cevaz vermemişlerdir.¹²⁴

Atıyye Sakr, örfî nikahın günümüzde yapılmasının caiz olmadığını, örfî nikah ile yapılan eylemin zina olmadığını ancak ilan edilip resmi makamlarda tescil edilmesinin vacip olduğunu söylemiştir.¹²⁵ Eski Ezher Şeyhi Muhammed Seyyid Tantâvî de böyle bir nikahın cevazının birçok sorunu beraberinde getireceği, dolayısıyla da caiz olmadığını ancak dinen bu kişilerin haram fiil işlemeliklerini ifade etmiştir.¹²⁶ Yine, Mısır Aile hukuku 1931 tarihli kanununun 99. Madde dördüncü fıkrasında kayıt ve ilan yapılmamış evliliğin mahkemeye

¹²⁰ İbn Mahmud, *ez-Zevâcu'l-Urfî fi Mizânî'l-İslam*, 183.

¹²¹ Sahnûn, *el-Müdevenetü'l-Kübrâ*, 2/127-128.

¹²² Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmiyyu ve Edilletuhû*, 9/559-560.

¹²³ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmiyyu ve Edilletuhû*, 9/559; Sahnûn, *el-Müdevenetü'l-Kübrâ*, 2/128.

¹²⁴ Fâris Muhammed Umran, *ez-Zevâcu'l-Urfî Suvarun Uhra li'z-Zevâcun Gayri Resmi* (Kahire: Mecmûatu'n-Neyli'l-Arabiyye, 2001), 28-29.

¹²⁵ Atıyye Sakr, *Mevsuatu Ahsenu'l-Kelâm fi'l-Fetâva ve'l-Ahkâm* (b.y: y.y, 1999), 5/190.

¹²⁶ Sihâm Zihni, "el-Hubb ve Zevâcu's-Sırrî", *Kitabu'l-Yevm Dâru Ehbâru'l-Yevm* 442 (Haziran 2001).

evlilik inkâr davası açılmayacağı hususu vurgulanmıştır.¹²⁷ Özetle bu nikah akdi Malikîler açısından ilan şartını yerine getirmediğinden batıl iken diğer mezheplerde ise gizlenmesi şahitlerden talep edildiği için akit problemlili hale gelmiştir.¹²⁸

1917 yılında yürürlüğe giren Osmanlı Aile Hukuk Kararnamesinde Malikîlerin görüşü öncelenerek nikahın ilanı ve resmi tescili kanunen zorunlu hale getirilmiştir.¹²⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu da Malikîlerin görüşünü esas alıp nikahın tescilini ve ilanını gerekli görmüştür.¹³⁰

2. Örfî Nikaha Cevaz Verenler

İlan edilmemiş veya şahitlerden nikahı gizlenmesi istenmiş örfî nikah Hanefîler, Şafiîler ve Hanbelîler tarafından caiz görülmüştür.¹³¹ Cumhura göre Malikîlerin şart koştuğu ilan iki şahitle sağlanmış olduğundan ayrıca şart koşulmaz. Zira iki şahidin varlığı sebebiyle herhangi bir ihtilaf durumunda şahitlere dönülebilir. Üstelik birden çok kişi bildiği için bu evliliğin gizli kalması zordur. Cumhur, Malikîlerin delil olarak sunduğu Hz. Peygamberin (s.a.v) "*Nikahu ilan edin*"¹³² hadisini kabul etmekle birlikte hadisteki ilan şartının şahitlerle sağlandığı görüşündedirler.¹³³

Taraflar şahitlerden bu nikahı gizlemelerini istemesi klasik eserlerde gizli nikah diye anılmış bunun mekruh olmakla birlikte sahih olduğu açıkça belirtilmiştir.¹³⁴ Hatta İbn Rüşd, Kâsânî, İbn Hümâm gibi alimler eserlerinde şahit-

¹²⁷ Mısır Adliye Nazırlığı, ed-Düstur ve Vesâigun Kânûniyye (ed-Düstur ve Vesâigun Kânûniyye), 99 Ahvalu's-Şahsiyye / Nikah (1931).

¹²⁸ Haydar, "el-Furûk Beyne Envâ'i Ukûdi'z-Zevâci's-Şâ'ia ve Hükmühâ fi'l-Fıkh'l-İslâmî ve'l-Kanuni'l-İrâkî", 537-538.

¹²⁹ Adliye Nâzırlığı, Hukûk-ı Âile Kararnamesi, md. 37.

¹³⁰ "Din İşleri Yüksek Kurulu Fetva Kurulu", *Nikâh Akdinin Mahiyeti Tescili ve Gizli Nikâh*, 18 Haziran 2015, 1.

¹³¹ Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi' fi Tertibi's-Şerâi'*, 2/253; Zuhaylî, *el-Fıkh'l-İslâmiyyu ve Edilletuhû*, 9/559-560; İbn Hümâm, *Şerhu Fethu'l-Kadîr ala'l-Hidâye maa Netâicu'l-Efkâr*, 3/199.

¹³² Ebu İsâ Muhammed bin İsâ Sevra et-Tirmizî, *Camî'u't-Tirmizî* (Riyad: Beytu'l-Efkârî'd-Devliyye, 1999), "Nikah" 6; Ebu Abdullah Muhammed bin Yezîd el-Kızvîni İbn Mâce, *Sünenu İbn Mâce* (Riyad: Beytu'l-Efkârî'd-Devliyye, 1999), "Nikah" 20.

¹³³ İbn Hümâm, *Şerhu Fethu'l-Kadîr ala'l-Hidâye maa Netâicu'l-Efkâr*, 3/200; Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi' fi Tertibi's-Şerâi'*, 2/253.

¹³⁴ İbn Rüşd el-Hafîd, *Bidâyetü'l-Müctehid Nihâyetü'l-Muktesid*, 3/44.

lerden nikahı gizlemeleri talep edilmesi konusunu ele almışlar, Malikîler dışında kalanların bunu caiz gördüklerini zikretmişlerdir.¹³⁵ Bu görüşlerden anlaşıldığı üzere örfî nikah iki şahit şartını sağlamış ise ister gizlesinler ister gizlemesinler nikah sahihtir. Ancak bu evliliğin ruhuyla ne kadar uyumludur, bu tartışmalıdır.

F. Genel Değerlendirme ve Sonuç

Makalemizde örfî nikahın Mısır, Tunus, Fas gibi ülkelerdeki istatistiksel verilerine ve yapılmasına zemin hazırlayan sebeplerine değindik. Bu veri ve sebeplere baktığımızda modern dönemle birlikte aile ve evliliklerle ilgili bir takım problemler ve sıkıntılar olduğunu görüyoruz. İslam ülkelerinin çoğunda İslam aile hukuku yerine ya doğrudan batı ülkelerinden hukuk sistemleri alınmış veya bazı kanun maddeleri İslam aile hukukuna eklenmiştir. Bu şekilde yapılan karma bir aile hukuku beraberinde birçok ailevi sonunu da beraberinde getirmiştir. Ülkemizde ise daha keskin bir geçiş yaşanmış olup Türk toplumuna yabancı bir ülkenin aile hukuku tercüme edilerek yürürlüğe sokulmuştur. Bu düzenleme doğal olarak evlilik, boşanma, nesep, miras gibi konularda problemler yaratmıştır. Problemlerin çözümü ise İslam aile hukuku ile fertler tarafından çözülmeye çalışılmıştır. Bu durum ise devletten bağımsız fertlerin insafına kalmış bir aile hukuku çıkartmıştır. Yine, Arap dünyasında benzeri durumlar yaşanmış olup doğrudan bir Batı ülkesinin hukuku alınmamışsa da aile hukuklarına bazı maddeler eklenerek kendilerince çözüm üretmişlerdir. O ülkelerde de bu tarz ferdi hukuk tezahür etmiştir. Bunun elbette suçlusu dini hayatını İslam fıkhuına göre düzenlemek isteyen fertler olmayıp kendi halkının hassasiyetlerini gözetmeden sadece modern söylem ve baskıya boyun eğen ulus devletlerdir.

Bu nikaha yukarıda bahsedildiği üzere çeşitli sebeplerle başvurulmuş ve resmi kayıtları olmadığı için erkek veya kadın bu durumdan mağdur olmuştur. Peki böyle bir durumda Müslüman birey ne yapmalı sorusu muallakta kalmıştır. Dini hassasiyet sahibi resmi çerçevede kalsa aile hukuku onun özel

¹³⁵ İbn Hümâm, *Şerhu Fethu'l-Kadîr ala'l-Hidâye maa Netâicu'l-Efkâr*, 3/200; Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi' fi Tertibi's-Şerâi'*, 2/253; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmiyyu ve Edilletuhû*, 9/559-560; Mutlak, *ez-Zevâcu'l-Urfî Dâhile'l-Memleke*, 86; Deryûvîş, *ez-Zevâcu'l-Urfî Hakikatuhu ve Ahkâmuhu*, 45; İbn Rüşd el-Hafid, *Bidâyetü'l-Müctehid Nihâyetü'l-Muktesid*, 3/44.

şartlarını ve dini hassasiyetlerini gözetmemiştir. Resmi değil de dini hükümleri ön plana alsa resmi olarak haklarını ispat edememiş olacaktır. Bu durumdaki birey ilk eşi ile gayet mutlu bir yuva kurmuş, çocukları olmuş, ancak bir hastalık veya kaza sonucu hanımı ile aile hayatı yaşayamaz duruma gelmiştir. Hanımı da bu sebepten dolayı eşinden ayrılıp ailesini bozmak istememektedir. Koca sabırlı davranıp bu konuya tahammül etmek istese de modern dönemde açıklık ve aşırı cinsellik içeren giyim tarzı sebebiyle maruz kaldığı cinsel baskıdan dolayı iradesine yenilip haram işleme ihtimalinden korkmaktadır. Ancak toplumun ve resmi makamların baskısı nedeniyle ikinci bir evlilik durumunu topluma duyurmaktan çekinmekte ve örfî nikaha yönelmektedir. İlk eşi razı olmayan insanlar da ailesinin yıkılması ve ilk eşinin kendini terk etme ihtimalini göz önüne alarak bu nikaha başvurmaktadır. Halbuki İslam'da birden çok eşle evlilik kurmak meşru kabul edilmiş ve belli sorumluluk erkeğe yüklenmiştir. Burada bazı modern dönem araştırmacıları çok evliliğe karşı çıkarken bu ruhsatın nasla sabit olduğunu dikkate almayabiliyorlar. Nitekim bu araştırmacılardan bir kısmı Batı kanunlarını referans almaktalar, ancak onların kanunlarına göre zaten evlilik dışı ilişki zina değil cinsel özgürlüktür. Dindar olmayan bireyin yukarıda zikrettiğimiz bir olay veya durum başına geldiğinde insani kabul edilen cinsi duygularını dışarıda nikahsız tatmin edebilmektedir. Çünkü ona göre bu özgürlük ve cinsel bağımsızlıktır. Ancak Müslüman dindar birinden bu beklenemeyeceği için bu insanın durumu İslam hukukunda gözetilmiş ve birden çok evlilik yolu açılmıştır. Fakat toplumsal ve kamusal baskı bu insanları örfî nikaha itmiştir. Elbette bu ruhsatı kötü niyetle kullanan Müslüman bireyler vardır. Ancak bunlardan dolayı genel hükmü yok sayarak ikinci evliliği veya örfî nikahı haram kılmak doğru bir yaklaşım değildir.

İkinci olarak örfî nikaha başvuranların çoğu üniversite gençlerinden oluşmaktadır. Maddi sıkıntı ve imkansızlıklar nedeniyle üniversite ortamının da baskısıyla bu nikaha başvurmaktalardır, fakat bunu ailelerine ve topluma bildirmemektedirler. Burada ise iki durum öne çıkmakta, birincisi gerçekten bir evlilik kurmak isteyip evlilik masrafları olan nişan düğün yükünden kurtulmak isteyenler. İkincisi gerçekte evlilik kurmaktan ziyade üniversite okurken belli süreliğine bir flört hayatı yaşamak isteyip buna dini bir meşrûiyet bulmak isteyenelerdir. Bu ikinci kesim genelde şahitsiz olarak bir nikah for-

muna bilgilerini doldurarak kendilerince meşruluk kazandırmaktadırlar. Bu nikah da örfî nikah olarak adlandırılmış ancak nikahın en önemli şartı olan şahitlik şartını yerine getirmemişlerdir. Bu nikahın batıl olduğunu ve bir hükmünün olmadığını belirttik.

Yukarıda zikrettiğimiz veriler ve değerlendirmeler sonucunda kanaatimizce dini nikah ve şahitli ancak ilansız örfî nikah caizdir. Nitekim klasik dönemde ilan edilmeyen ve iki şahitten gizlenmesi talep edilen örfî nikahın cumhur tarafından caiz görüldüğü yukarıda klasik kaynaklara atıf yapılarak belirtilmişti. Klasik dönemde cumhurun cevaz verdiği bir nikahın bugün sırf resmi kayıtlara aksettirilmemesi sebebiyle haram görülmesi doğru değildir. Bunu haram görenler resmi tescil olmadığı takdirde yaşanan mağduriyetleri haklı olarak dile getirmekteler, ancak her akit türü buna ticari akitler de dahil birçok mağduriyeti beraberinde getirmektedir. Zira akitlerde resmi kayıttan daha önemlisi akde taraf olanların iyi tanınması ve gerekli koruyucu tedbirlerin alınmasıdır. Örneğin, nikah akdinde tarafların birbirlerini tanınması ve mehir gibi maddi haklarını akitle birlikte teslim alması önemlidir. Zira birçok kadın mihrini sonraya bırakmakta, boşanma esnasında ise erkek bunu vermekten kaçınabilmektedir. Üstelik nikah resmi olsa dahi birçok ülkede mehir hakkı verilmemekte veya verildiği farz edilse bile erkek mallarını başkasının üzerine yaparak nafaka ve mehir gibi ödemelerden kaçınabilmektedir. Hukukun tanımadığı evlilik türlerinde, eşler arasında adaletin hukuk tarafından temin edilmesi zorlaşmaktadır.

Örfî nikah sebebiyle dünyaya gelen çocukların nesep meselesi ise artık günümüzde sıkıntı olmamaktadır. Zira DNA testi sebebiyle resmi kayıtlı olmayan evlilikte bile çocuk babasının hanesine rahatlıkla kaydedilebilmekte ve nafaka davası açılabilir. Neticede Müslüman bireylerin hassasiyetleri gözetilmiş olsa kanun tarafından böyle bir yol açılmış olsa zaten bu tür yollara ancak kötü niyetli insanlar baş vurabilir. Ancak âlimler helal ve meşru yolları kapatıp bunları haram kılarak insanların bundan dönmesini sağlamaları pek mümkün görünmemekte, nitekim bu tarz evlilikler artarak devam etmektedir. Hanefî ekolündeki fıkhıta esas olan insanların fiillerini kesin menfi delil bulunmadıkça meşru kabul etmek ilkesi gereği cumhur tarafından helal görülen bir şeyi haram görmek kanaatimizce doğru değildir.

Örfî nikahla ilgili nihai çözüm, aile hukuku kanunlarının İslam toplumu-na uygun hale getirilmesi, bunun yanında toplumda evliliğin kolaylaştırılması ve gençlere ailelerce destek verilmesinden geçmektedir. Zira masrafı az ve sade bir evlilik gençleri birçok gereksiz harcamadan kurtarmaktadır. Diğer taraftan bu nikah yapılacağı zaman mihrin peşin verilmesi, kadına belli bir nafaka tahsis edilmesinin taahhüt edilmesi mağduriyetleri azaltacaktır.

Kaynakça

- Adliye Nâzırlığı, Osmanlı. Hukûk-ı Âile Kararnâmesi, Hukûk-ı Âile Kararnâmesi, (Kanun No. Kanûn-ı Esâsi 36). (1917).
- Akle, Muhammed. *Nizâmu'l-Ustra fi'l-İslam*. Ürdün: Mektebetu'r-Risâle el-Hadîse, 2002.
- Aktaş, Ahmet. *Mâlikî Kaynaklarında Nikahta Şahitlik ve İlân*. İstanbul: İstanbul Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Atar, Fahrettin. "Nikâh". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/112-117. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Bardakoğlu, Ali. "İkrah". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/30-37. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Bil-Hac Muhammed, Tarık. "Zevâcu'l-Urfî Âliyyatun li-Şer'anati'l- Alakati'l-Cinsiyye el-Munteşira fi Muctemain et-Tunusi". *Tunus Arap Gazetesi* (22 Kasım 2021), 17, blm. Aile ve Günlük Hayat.
- Bil-Hac Muhammed, Tarık - Suveysi, Münir es-. "Zevâcu'l-Urfî min Ecli 'Cinsi'l-Halel' fi Câmîât- Tunusiyye". *Deutsche Welle (DW) Akademi İnternet Haber Gazetesi* (18 Şubat 2012), blm. Toplum, Kültür ve Aile. <https://www.dw.com/ar/%D8%B2%D9%88%D8%A7%D8%AC-%D8%B9%D8%B1%D9%81%D9%8A-%D9%85%D9%86-%D8%A3%D8%AC%D9%84-%D8%A7%D9%84%D8%AC%D9%86%D8%B3-%D8%A7%D9%84%D8%AD%D9%84%D8%A7%D9%84-%D9%81%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D8%AC%D8%A7%D9%85%D8%B9%D8%A7%D8%AA->

%D8%A7%D9%84%D8%AA%D9%88%D9%86%D8%B3%D9%8A%D8%A9/a-15747145

Cezîrî, Abdurrahman bin Muhammed İvad el-. *Kitabu'l-Fkih alâ Mezâhibi'l-Erba'a*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003.

Çınar, Fatih. "Nikâhta Denkliğe Konu Olan Vasıflar ve Bunların Fikhî Tesiri". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 20/1 (29 Haziran 2020), 265-285. <https://doi.org/10.30627/cuilah.678744>

Çınar, Fatih. "Şer'î Naslar Bağlamında Nikâh Lafzı ve Fikhî Tesiri". *Mütefekkir* 7/13 (30 Haziran 2020), 225-240. <https://doi.org/10.30523/mutefekkir.758006>

Deryûvîş, Ahmed bin Yusuf ed-. *ez-Zevâcu'l-Urfî Hakikatuhu ve Ahkâmuhu ve Âsâruhu ve'l-Enkîhatu Zâte Silatın Bihî*. Riyad: Daru'l-Âsime lin-Neşri ve't-Tevzi', 2005.

Haskefî, Muhammed Alaeddin bin Ali el-. *İfâdatu'l-Envâr alâ Usuli'l-Menâr*. thk. Muhammed Barakât. Dimaşk: Mektebetu'l-İmami'l-Evzâî, 2008.

Haydar, Nuri Said. "el-Furûk Beyne Envâ'i Ukûdî'z-Zevâci's-Şâ'ia ve Hükümühâ fi'l-Fikhî'l-İslamî ve'l-Kanunî'l-İrâkî". *Tikrit Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1/3 (2017), 507-557.

İbn Hümâm, Kemaleddin bin Abdulvahid es-Sivasî. *Şerhu Fethu'l-Kadîr ala'l-Hidâye maa Netâicu'l-Efkâr*. Kahire/Dimaşk: Mektebetu Babu'l-Halebî ve Dâru'l-Fikr, Tabatu Bulak., 1970.

İbn Kudâme el-Makdisî, Ebu Muhammed Muvaffakuddin Abdullah bin Ahmed bin Muhammed. *el-Muğnî fi Fikhi'l-Hanbelî*. 10 Cilt. Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 1997.

İbn Mâce, Ebu Abdullah Muhammed bin Yezîd el-Kızvînî. *Sünenu İbn Mâce*. Riyad: Beytu'l-Efkârî'd-Devliyye, 1999.

İbn Mahmud, Cemal bin Muhammed. *ez-Zevâcu'l-Urfî fi Mîzâni'l-İslam*. Beyrut: Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2004.

İbn Manzûr, Muhammed bin Mekram bin Ali el-Ensârî. *Lisânu'l-Arab*. Beyrut: Dâru's-Sadır, 1993.

- İbn Rüşd el-Hafid, Ebu Velid Muhammed bin Ahmed bin Muhammed. *Bidâyetü'l-Müctehid Nihâyetü'l-Muktesid*. Kahire: Dâru'l-Hadis, 2004.
- Karaman, Hayrettin. *Anahatlarıyla İslâm Hukuku*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2000.
- Kâsânî, Alâuddin Ebû Bekir b. Mes'ûd. *Bedâi'u's-Sanâi' fi Tertibi's-Şerâi'*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2. Basım, 1986.
- Koçak, Zeki. "Şart Nazariyesi Açısından İslam Aile Hukukunda Evlenme ve Boşanma". *Ekev Akademi Dergisi* 64 (Güz 2015), 335-368.
- Köse, Saffet. "Ailede Meşruiyet Temeli Olarak Nikâh". *Küreselleşen Dünyada Aile*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.
- Kulaçoğlu, Tamer. "Dini Nikahın(İmam Nikahının) Hukuktaki Yeri". *Aile Hukuku*. Erişim 27 Mayıs 2022. <https://kulacoglu.av.tr/dini-nikahin-hukuktaki-yeri/>
- Liv, Cemil. "Günümüzde İmam Nikâhına Yönelişlerin Gerekçeleri Ve Resmi Nikah İle İmam Nikahının Fikhî Açıda Karşılaştırılması". *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/2 (2014).
- Merğînânî, Burhaneddin bin Ebubekir el-. *el-Hidâye Şerhu'l-Bidâye*. thk. Talâl Yusuf. Beyrut: Dâru İhyai't-Türâsî'l-Arabî, ts.
- Mısır Adliye Nazırlığı. ed-Düstur ve Vesâigun Kânûniyye, ed-Düstur ve Vesâigun Kânûniyye. 99 Ahvalu's-Şahsiyye / Nikah (1931). Erişim 02 Temmuz 2022. <https://www.egypt.gov.eg/arabic/laws/default.aspx>
- Mutlak, Abdulmelik bin Yusuf el-. *ez-Zevâcu'l-Urfî Dâhile'l-Memleketi'l-Arabiyyeti's-Suudiyye ve Hâricehâ (Dirâsetun Fikhiyyetun İctimâ'iyetun Nakdiyyetun)*. Riyad: Daru'l-Âsime lin-Neşri ve't-Tevzi', 1427.
- Özcan, Bilge. *Aile Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2004.
- Öztürkoglu, Sema. *İslam Hukukuna Göre Gizli Nikah Sebepleri ve Sonuçları*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Sahnûn, Abdüsselam bin Said et-Tenûhî. *el-Müdevenetü'l-Kübrâ*. Beyrut: Dâru'l-Kitabî'l-İlmiyye, 1994.

Sakr, Atiyye. *Mevsuatü Ahsenu'l-Kelâm fi'l-Fetâva ve'l-Ahkâm*. b.y: y.y, 1999.

Semmâr, Abdulaziz. “ez-Zevâcü'l-Urfî fi'l-Kânûni'l-Cezâiri”. *İstişarâtü Kanûniyye Meccâniyye*, 26 Ağustos 2017. <https://www.mohamah.net/law/%D8%A7%D9%84%D8%B2%D9%88%D8%A7%D8%AC-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D9%81%D9%8A-%D9%81%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D9%82%D8%A7%D9%86%D9%88%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%AC%D8%B2%D8%A7%D8%A6%D8%B1%D9%8A/>

Seyyid Abdullah, Mu'tez - Seyyid Yusuf, Cum'a. (*et-Türâs ve't-Teğyîri'l-İctimâi*) *Zevâcu'l-Urfî Vâkiuhû ve Âsâruhu'n-Nefsiyye ve'l-İctimaiyye*. Mısır: Daru Kütübün Arabiyye, 2004.

Şirbînî, Şemsüddin Muhammed bin Ahmed el-Hâtîb eş-. *Muğni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Elfâzi'l-Minhâc*. 6 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994.

Tirmizî, Ebu İsâ Muhammed bin İsâ Sevra et-. *Cami'u't-Tirmizî*. Riyad: Beytu'l-Efkâri'd-Devliyye, 1999.

Trablîsî, Hudâ. “Tunuslu Üniversite Öğrencilerinin ‘Örfî Nikah’ Tercihi Hükümeti Zorluyor”, 08 Nisan 2019. <https://www.indyturk.com/node/21326/d%C3%BCnya/tunuslu-%C3%BCniversite-%C3%B6%C4%9Frencilerinin-%E2%80%9C%C3%B6rfi-nikah%E2%80%9D-tercihi-h%C3%BCk%C3%BCmeti-zorluyor>

Umran, Fâris Muhammed. *ez-Zevâcu'l-Urfî Suvarun Uhra li'z-Zevâcun Gayri Resmî*. Kahire: Mecmûatu'n-Neyli'l-Arabiyye, 2001.

Yaman, Ahmet. “Ailede Meşruiyet Temeli Olarak Nikah”. *Kutlu Doğum 2009 Küreselleşen Dünyada Aile*. 123-174. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.

Zihnî, Sihâm. “el-Hubb ve Zevâcu’s-Sirrî”. *Kitabu’l-Yevm Dâru Ehbâru’l-Yevm* 442 (Haziran 2001).

Zuhaylî, Vehbe bin Mustafa ez-. *el-Fıkhü’l-İslâmiyyu ve Edilletuhû*. Dimaşk: Dâru’l-Fıkr, 12. Basım, ts.

“Din İşleri Yüksek Kurulu Fetva Kurulu”. *Nikâh Akdinin Mahiyeti Tescili ve Gizli Nikâh*, 18 Haziran 2015. <https://kurul.diyaret.gov.tr/Cevap-Ara/38091/nikah-akdinin-mahiyeti-tescili-ve-gizli-nikah?enc=QisAbR4bAkZg1HImMxXRn2t8ij%2beDtMkJdRGirgyeb8%3d>

İmam Nikahlı Eşin Manevi Tazminat Hakkı, İmam Nikahlı Eşin Manevi Tazminat Hakkı (Kanun No. Esas No: 2015/6000 Karar No: 2016/5100). K. Esas No: 2015/6000 Karar No: 2016/5100 (Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 14 Nisan 2016).